

GEWOON GASTVRIJ

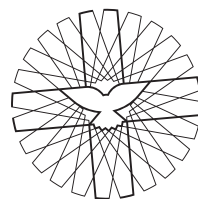
MENSEN MET EEN PSYCHISCHE HANDICAP
IN LAAGDREMPELIGE OPVANGINITIATIEVEN

WWW.KERKINACTIE.NL

**KERK IN
ACTIE
GIRO 456**

Protestantse Kerk

Gewoon gastvrij

**Onderzoek naar de laagdrempelige opvang
van mensen met een psychische handicap**

Uitgave

Kerk in Actie
Postbus 456
3500 AL Utrecht
tel. (030) 880 14 56
info@kerkinactie.nl
www.kerkinactie.nl

Fotografie Jan van IJken

Utrecht, 2007

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
1 Inleiding	4
2 Probleemstelling en verantwoording van het onderzoek	5
3.1 Samenvatting en conclusies	9
3.2 Aanbevelingen	11
4.1 Kenschets van de laagdrempelige opvanginitiatieven	12
4.2 Ontstaan en ontwikkeling van de initiatieven	14
Portret Inloophuis het Annahonk, Raalte	16
4.3 Wijze van leidinggeven	17
4.4 Doelen en doelgroep	21
Portret De Open Hof, Groningen	25
4.5 Taakinhouden en taakverdeling	26
Portret Diaconaal Centrum Eindhoven	32
4.6 Structuur	33
Portret Oecumenisch Buurtpastoraat Geuzenwijk, Utrecht	38
4.7 Klimaat	39
Portret Drugspastoraat Amsterdam	44
4.8 Identiteit en profiel naar buiten	45
4.9 Toerusting, scholing en inspiratiebronnen	52
4.10 Aanvullende opmerkingen	56
Bijlage A - De vragenlijst	58
Bijlage B - De geïnterviewde initiatieven	62

Voorwoord

Voor u ligt het resultaat van een onderzoek naar de opvang van mensen met een psychische handicap. Het werd uitgevoerd onder twintig laagdrempelige voorzieningen van het InloopCentra Beraad (ICB), het Landelijk Oecumenisch Netwerk Drugs- en straatpastoraat (LOND) en de vereniging Netwerk Urban Mission (NUM). Het werk in deze laagdrempelige opvang wordt mede ondersteund door Kerk in Actie, het missionaire en diaconale werk van de Protestantse Kerk in Nederland (PKN).

Al langere tijd werd in de inloophuizen, de kerk-en-buurt projecten en de werkplekken van het drugs- en straatpastoraat gesignaleerd dat men steeds meer te maken krijgt met mensen met een psychische handicap. Het was dan ook niet meer dan logisch dat ICB, LOND, NUM en Kerk in Actie dit signaal oppikten en een projectgroep in het leven riepen om met dit signaal aan de slag te gaan. Kerk in Actie stelde, als protestantse participant van de Samenwerkende Organisaties voor Maatschappelijk activeringswerk (SOM) een projectplan op en diende dit via de SOM in bij het ministerie van VWS. De Academie voor Senioren en Samenleving (Sesamacademie) stelde expertise beschikbaar bij de nadere uitwerking en uitvoering van het onderzoek.

Vanaf deze plek wil ik de leden van de projectgroep bedanken voor hun deskundige inbreng: Wim van Til (ICB), die o.a. alle interviews deed, Bic Driessen (NUM) en Hermen van Dorp (LOND) die met een blik vanuit de praktijk het onderzoek met beide benen op de grond hield, Rita Bronotte (Sesamacademie) die met haar goede adviezen en blik 'van buiten' voor ogen hield waar het onderzoek heen ging en Marja Meerburg (PKN) die haar onderzoekservaring en kennis van onderzoeksmethoden in de projectgroep inbracht.

Ook wil ik Kerk in Actie, mijn werkgever, dankzeggen dat zij ook na beëindiging van de VWS-subsidie mij de uitvoering van het onderzoek liet voortzetten, daarbij impliciet het belang van het werk in de inloophuizen, drugs- en straatpastoraten en kerk-en-buurt projecten onderstrendend. Mijn collega's Henk van IJken en Kees Tinga bedank ik dat zij tijdens het schrijven van de rapportage kritisch over mijn schouder mee keken en mij zo behoedden voor de grootste taalkundige missers. Ook zonder de ondersteuning van Mieke Jongbloed, die de interviews uitschreef en Marijke Gaastra, die secretariële en organisatorische ondersteuning bood was het allemaal niet gelukt.

En tenslotte, maar niet in de laatste plaats, bedank ik alle werkers en vrijwilligers in de laagdrempelige opvanginitiatieven die meededen aan het onderzoek. Zij stelden daarmee hun ervaringen ten dienste van anderen die zich inzetten voor mensen wier belangen maar moeizaam worden gehoord.

Hans Arwert

januari 2007

1 Inleiding

De geestelijke gezondheidszorg is de afgelopen decennia ingrijpend veranderd. Werden tot ver in de jaren '70 van de vorige eeuw mensen 'waar wat mee was' opgeborgen in gesloten inrichtingen ergens buitenaf in de bossen, sinds in de jaren '90 de "vermaatschappelijking van de zorg" zijn intrede deed, wordt ook van mensen met een psychische handicap verwacht dat zij hun eigen zorgvraag formuleren en organiseren en zich zo zelfstandig mogelijk een plek in de maatschappij verwerven. Mensen die zorg nodig hebben moeten dat in hun eigen omgeving kunnen krijgen, zelfstandig wonen, en een zo normaal mogelijk leven kunnen leiden.

De praktijk is echter weerbarstig. De samenleving is niet altijd goed ingesteld op mensen die 'anders' zijn. Er heersen t.a.v. alles wat met psychiatrie te maken heeft nogal wat vooroordelen. Mensen met een psychiatrie-verleden krijgen gauw een negatief stempel. Bovendien ontbreken hen soms de vaardigheden om zich in een steeds complexer wordende samenleving te handhaven. De samenleving stelt wat dat betreft hoge eisen op het gebied van zelfredzaamheid. Eenzaamheid en sociaal isolement liggen op de loer.

Een complicerende factor is dat een deel van de mensen met een (ernstige) psychiatrische handicap in de reguliere hulpverlening niet (meer) terecht kan. Zij zijn uitbehandeld, belanden op straat of komen helemaal nooit met de hulpverlening in aanraking, bijvoorbeeld doordat zij naast psychische problemen ook een (alcohol- en/of drugs)verslaving met zich meedragen. Velen worden ook bestempeld als 'zorgwekkende zorgmijders'. Gevolg is dat de rafelrand van de samenleving meer en meer bevolkt wordt door mensen met een psychiatrische achtergrond.

Het is daarom niet verwonderlijk dat laagdrempelige initiatieven en projecten van kerkelijke presentie steeds meer in aanraking komen met mensen met een psychische handicap.

Inloophuizen, kerk-en-buurt projecten en drugs- en straatpastoraten geven aan dat deze ontwikkeling veranderingen met zich meebrengt in het reilen en zeilen van deze laagdrempelige opvanginitiatieven. Dit signaal is opgepikt in de respectievelijke ondersteuningsnetwerken: het Inloopcentra Beraad (ICB), het netwerk Urban Mission (NUM) en het Landelijk Oecumenisch Netwerk Drugs- en straatpastoraat (LOND).

In een eerdere rondgang langs verschillende initiatieven en op platformbijeenkomsten van de netwerken was al duidelijk geworden dat de aanwezigheid van mensen met een psychiatrische handicap een behoorlijk stempel kan drukken op een project of initiatief. Precieze gegevens over aard en omvang van deze thematiek ontbraken echter, evenals handreikingen om in deze veranderende setting het presentiewerk op een goede wijze te kunnen blijven doen.

Reden genoeg voor Kerkinactie om samen met ICB, NUM en LOND te bezien op welke wijze hier een verwerking aan te geven. Het voorliggende "Onderzoek laagdrempelige opvang van mensen met een psychische handicap" is hiervan het voorlopige resultaat.

2 Probleemstelling en verantwoording van het onderzoek

2.1 De maatschappelijke context

Precieze cijfers over het vóórkomen van psychische stoornissen onder de Nederlandse bevolking zijn schaars. In het zogeheten Nemesis onderzoek is dit eigenlijk voor het eerst goed onderzocht. Uit dit longitudinale bevolkingsonderzoek onder volwassenen tussen de 18 en 64 jaar, waarvan de metingen plaatsvonden in 1996, 1997 en 1999, komt naar voren dat 41,2 % van de volwassen bevolking (onder de 65) ooit in zijn/haar leven één of meer psychische stoornissen had. Jaarlijks heeft 23,5 % een of meer psychische stoornissen. Eén op de vijf (19,3%) heeft ooit een angststoornis gehad, en jaarlijks lijdt 12,4 % aan een angststoornis (fobieën, paniekaanvallen, dwangneurosen). Eveneens één op de vijf (19%) heeft ooit een stemmingsstoornis (depressie, dysthymie¹, bipolaire stoornis²), jaarlijks lijdt 7,6 % daaraan. Alcoholmisbruik of -afhankelijkheid, dat ook tot de psychische stoornissen wordt gerekend, komt jaarlijks bij 8,2 % voor. 17,2 % was ooit in zijn/haar leven alcoholist. Voor drugs liggen deze cijfers op 1,3% respectievelijk 3,1%. Eetstoornissen (anorexia, boulimia) komen jaarlijks bij 0,4% of ooit in het leven bij 0,7% van de volwassenen onder de 65 voor. Jaarlijks lijdt 0,2% aan schizofrenie en 0,4% is of was ooit schizofreen.

Van de 235 mensen per duizend inwoners (i.c. de bovengenoemde 23,5%) die jaarlijks een psychische stoornis heeft, roepen er 64 hulp in van de eerstelijns gezondheidszorg. Daarvan stromen er 36 door naar de ambulante en 6 naar de semimurale en intramurale hulpverlening in de GGZ. Ruim tweederde blijft dus verstoken van hulp en minder dan een vijfde wordt gericht behandeld. Van degenen die geen hulp zochten geeft 17% aan er wel behoefte aan te hebben. Deze onvervulde hulpbehoefte is het sterkst bij mensen met een stemmingsstoornis (29%) en het zwakst bij mensen met een alcoholprobleem: 8 %.³

Nederland telt naar schatting 100.000 mensen met een chronische psychiatrische handicap. Daarvan verblijven er ongeveer 12.000 in een (psychiatrisch) ziekenhuis en 6000 in een beschermende woonvorm. Het aantal bedden in de intramurale geestelijke gezondheidszorg is de afgelopen jaren verminderd, van 25.116 in 2000 naar 23.763 in 2004, een daling van gemiddeld 1,1% per jaar. De capaciteit van de RIBW's (beschermende woonvormen) is in dezelfde periode toegenomen van 6.611 naar 8.489 plekken.⁴

Deze cijfers weerspiegelen de ontwikkeling die in de jaren '80 van de vorige eeuw werd ingezet als 'extramuralisering' en in de jaren '90 als 'vermaatschappelijking van de zorg' tot aan de huidige invoering van de Wet op de Maatschappelijke Ondersteuning (WMO) werd en wordt doorgevoerd. De uit Engeland overgewaaid extramuralisering in de Geestelijke Gezondheidszorg was er aanvankelijk op gericht betere leefomstandigheden te creëren voor langdurig zorgafhankelijke cliënten.

Kleinschalige woonvoorzieningen met een beperkte begeleiding bleken een positief effect te hebben op de zelfredzaamheid en op de sociale contacten. De voornaamste winst was echter dat de bewoners meer tevreden waren over hun woonsituatie.

De extramuralisering van de GGZ leidde tot een ontwikkeling van 'vermaatschappelijking van de zorg' in het totale voorzieningenaanbod voor alle mensen met langdurige beperkingen, in de lichamelijk gehandicapten zorg, de verstandelijk gehandicapten zorg, de ouderenzorg en de psychiatrie.⁵ De gedachte erachter was dat taken die oorspronkelijk aan deze specifieke sectoren waren voorbehouden mede door algemene instellingen moesten worden uitgevoerd. Dat gold en geldt niet alleen de bakker om de hoek of de kerk in het dorp, ook het buurthuis, de sociale werkplaats en de wijkverpleegster kregen en krijgen steeds meer te maken met mensen die zo gewoon mogelijk, net als ieder ander gebruik moeten kunnen maken van de arrangementen op het gebied van wonen, zorg, werk en welzijn. Maatschappelijke participatie en integratie gelden daartoe als sleutelwoorden. Om dit te laten slagen moet het voorzieningenaanbod op de diverse levenssterreinen ontkokerd worden en toegankelijk gemaakt. Lokale organisaties moeten met elkaar gaan samenwerken en hun aanbod op

¹ Zeer langdurige depressieve stemming die wisselt in sterkte, naast andere klachten zoals slechte eetlust, slaapproblemen of lusteloosheid

² Perioden van depressiviteit worden afgewisseld met perioden van grote activiteit, drukte of opwinding in een abnormale en voortdurende uitgelaten of geprikkelde stemming

³ Bron: "Psychische stoornissen in Nederland, overzicht van de resultaten van Nemesis", Vollebregt e.a., Trimbo-instituut, Utrecht, 2003

⁴ Bron: Brancherapport GGZ-MZ 2000-2004, ministerie van VWS

⁵ Bron: Een eigen huis ..., ervaringen van mensen met verstandelijke beperkingen of psychiatrische problemen met zelfstandig wonen en deelname aan de samenleving, Kwekkeboom (red), SCP, Den Haag, 2006

elkaar afstemmen. De (lokale) overheid moet deze samenwerking bevorderen, faciliteren en zo nodig aansturen. Ook bij de invoering van de WMO is de gemeente de regisseur. De inbreng van gebruikers c.q. hun belangenorganisaties is nodig om aan te sluiten op de behoeften van de zorgvragers.

Allengs werd duidelijk dat vermaatschappelijking niet alleen voor de (zorg)instellingen veranderingen met zich meebrengt. Ook in de samenleving moet er iets veranderen. Deelname van mensen met een beperking blijkt immers geen vanzelfsprekendheid te zijn. Vermaatschappelijking wordt zo een opdracht aan de maatschappij zelf, een opdracht tot meer tolerantie en acceptatie en tot meer opvang en begeleiding.

2.2 Ondersteunende inzichten vanuit de literatuur

Vanuit de GGZ wordt gesignaleerd dat mensen met een psychiatrische handicap maar moeizaam aansluiting vinden in de 'normale' samenleving. Voor preventiewerker sociale psychiatrie Doortje Kal vormde een overvol Dagactiviteitencentrum (Dac) mede aanleiding voor haar project Kwartiermaken. Het Dac was een veilige thuishaven voor mensen die zich elders niet welkom voelden. In haar gelijknamige promotiestudie wijst Kal op een spanning in de rehabilitatietheorie. Rehabilitatie is uit op eerherstel voor mensen met een psychiatrische achtergrond aan wie voorheen slechts een plaats in een inrichting of in de marge van de samenleving werd gegund, aldus Douglas Bennett, de grondlegger van de rehabilitatietheorie. Het gaat dus om het creëren van mogelijkheden voor chronisch psychiatrische patiënten om van patiënt weer burger te worden. Maar dit streven naar normalisatie roept een spanning op, want het miskent het 'anders' zijn van de ander. Het 'normale' is de norm en het 'andere' krijgt geen acceptatie. Kal noemt deze spanning 'strijdigheid' en ziet in maatjesprojecten, zoals vriendendiensten, voorbeelden die navolging verdienen om ruimte te scheppen voor het specifiek andere van mensen die 'anders' of 'moeilijk' zijn. Kern van haar kwartiermakers benadering is het mogelijk maken van een 'ander burgerschap', een burgerschap dat het 'anders zijn' erkent en waardeert.⁶

Ook Cor Arends, geestelijk verzorger in een GGZ-instelling, signaleert dat mensen met een psychiatrie verleden nauwelijks onderdak vinden bij de traditionele kerken. Mensen met een psychische handicap ervaren deze grote instituten als bedreigend. Zij zien zichzelf daar opgaan in de massa, wat voor hen een schrikbeeld is. En van hun kant laten ook de grote kerken het afweten. Mensen die 'een beetje moeilijk' zijn worden door hen niet gezien. Plekken waar mensen met een psychische handicap zich wel welkom voelen, bevinden zich zelf ook vaak in de marge van de grote zingevingsinstituten. Anders dan Kal ziet Arends (een deel van) de oplossing niet in de strijd met de officiële instituten. Gastvrijheid laat zich nu eenmaal niet afdwingen. Arends verwacht meer van het creëren van meer plekken in de marge van de instituten. Transitionele plekken, zo noemt hij dergelijke plekken, waar mensen even kunnen vertoeven zonder iets te hoeven of een hulpvraag te moeten formuleren. Het drugspastoraat ziet hij als een dergelijke transitionele plek.⁷

2.3 Doelstelling van het onderzoek

De laagdrempelige voorzieningen van kerk- en buurtwerk, in- en aanloopcentra en van het drugs- en straatpastoraat komen steeds vaker in aanraking met mensen met een psychiatrische handicap. De beroepskrachten en vrijwilligers van deze projecten geven aan dat dit veranderingen met zich meebrengt in het functioneren van de projecten.⁸ Zij gaan echter zeer verschillend om met deze veranderingen.⁹

Doelstelling van het voorliggende onderzoek is om inzicht te krijgen in de wijze waarop de initiatieven uit de drie netwerken (LOND, NUM en ICB) gereageerd hebben op de groei van het aandeel van mensen met een psychische handicap binnen de voorzieningen en om aanbevelingen te kunnen doen m.b.t. de wijze waarop de omgang met mensen met een psychische handicap kan worden verbeterd en m.b.t. de wijze waarop deze verbeteringen doorgevoerd kunnen worden.

⁶ Zie "Kwartiermaken, werken aan ruimte voor mensen met een psychiatrische achtergrond", Doortje Kal, uitg. Boom, Amsterdam, 2001

⁷ Zie "Het verlangen erbij te horen, transmuralisering en geestelijke verzorging in de GGZ", Cor Arends, uitg. KSVG, Tilburg, 2003

⁸ Zie Rapportage Werkbezoeken Dinie Eerland 2004, destijds coördinator van het Netwerk Urban Mission.

⁹ Zie Afstudeeronderzoek Bart Hoogcarspel, HBO-opleiding EFA te Amsterdam, 2004.

2.4 De laagdrempelige initiatieven als sociaal systeem

De initiatieven uit de drie netwerken verschillen weliswaar in aanpak en werkwijze, maar hebben met elkaar gemeen dat ze laagdrempelig zijn, dat ze gericht zijn op de belangeloze aanwezigheid bij mensen die in de samenleving het minst in tel zijn en dat ze het welzijn van deze mensen beogen te bevorderen.

Vanuit een sociaalwetenschappelijke blik zijn deze initiatieven aan te merken als sociaal systeem. Een sociaal systeem kan alleen voortbestaan als er aan een vijftal voorwaarden is voldaan.

1. Er moet een zekere sturing zijn van de mensen die er actief zijn en van de activiteiten die er plaatsvinden.
2. De visie op het geheel en de opdracht (missie) die de betrokken mensen motiveert, moet in hoge mate gedeeld worden.
3. De doelen die gesteld worden en de activiteiten die daaruit voortvloeien, moeten de betrokkenen aanspreken, immers zij zijn het die de taken onderling verdelen en uitvoeren.
4. De deelnemers bouwen zodanige relatiepatronen op dat er groepen ontstaan waarin onderlinge verbondenheid ontstaat, eigenbelangen gerealiseerd worden en gemeenschappelijke taken ter hand genomen worden.
5. En de betrokkenen weten zich in dit alles naar waarde geschat en kunnen zich vinden in de gevolgde procedures.

Deze vijf factoren, respectievelijk: leiding, identiteit of profiel, doelen en taken, structuur, en klimaat, beïnvloeden elkaar wederzijds en bepalen in hun onderlinge samenhang het reilen en zeilen van het sociale systeem. Het zijn de bouwstenen die de laagdrempelige initiatieven maken tot wat ze zijn. En als één bouwsteen uit het geheel verandert, moeten alle andere bouwstenen mee veranderen, wil het systeem kunnen blijven functioneren naar hoe ze oorspronkelijk bedoeld is. De bouwsteen identiteit of profiel is daarmee een funderende factor in het (voort)bestaan van het sociale systeem, i.c. het laagdrempelige opvanginitiatief.

2.5 Van probleemstelling naar vragenlijst

De centrale probleemstelling van het onderzoek, zoals die uit de doelstelling voortvloeit, is

- in welke mate is het aandeel mensen met een psychiatrische achtergrond gegroeid binnen de laagdrempelige initiatieven,
- wat zijn daarvan de gevolgen voor het functioneren de initiatieven als sociaal systeem
- hoe worden deze gevolgen opgevangen

Vanuit de benadering van de opvangplekken als sociaal systeem zijn er ten aanzien van elk van de vijf in § 2.4 genoemde bouwstenen een aantal vragen geformuleerd. Deze vragen moeten inzicht verschaffen in hoe de aanwezigheid van mensen met een psychische handicap de betreffende bouwsteen heeft beïnvloed, welke problemen, veranderingen en nieuwe mogelijkheden zich hebben voorgedaan.

Zo komt per bestaansfactor van het sociale systeem (i.c. het inloophuis, drugs-/straatpastoraat of kerk-en-buurt project) een beeld naar voren hoe het er m.b.t. de opvang van mensen met een psychische handicap aan toe gaat.

In § 4.3 zijn de resultaten m.b.t. de bouwsteen leiding, in § 4.4. resp. § 4.5 die m.b.t. doelen en taken, in § 4.6 de structuur, in § 4.7 het klimaat en in § 4.8 zijn de resultaten m.b.t. tot de factor profiel/identiteit te vinden. Eén en ander wordt vooraf gegaan door een aantal vragen t.a.v. de historie van de initiatieven (zie § 4.2) en aan het eind is de toerustings- en scholingsbehoefte gepeild (zie § 4.9) en zijn aanvullende opmerkingen (zie § 4.10) verwerkt.

De complete vragenlijst op grond waarvan het onderzoek is gehouden is opgenomen in bijlage A.

2.6 Het onderzoeksveld en de steekproef

Bij het Netwerk Urban Mission (NUM) zijn ongeveer 60 initiatieven en kerk- en buurtprojecten aangesloten, In het InloopCentra Beraad (ICB) participeren ongeveer 140 inloophuizen en in het Landelijk Oecumenisch Netwerk Drugs- en straatpastoraat (LOND) werken 13 lokale initiatieven samen. Sommige projecten zijn bij meerdere netwerken aangesloten. Zo zijn er tussen ICB en NUM

zestien overlappings en tussen ICB en LOND vier. Al met al zijn er ongeveer 180 laagdrempelige opvangvoorzieningen door het gehele land.

Omdat het om een veelheid aan op te diepen gegevens gaat en omdat het om een gedetailleerd beeld van de situatie in de initiatieven gaat, is ervoor gekozen om een selectie uit het onderzoeksveld te maken en met deze initiatieven een diepergaand interview te houden. Het rondsturen van een extensieve vragenlijst zou niet tot een representatieve steekproef leiden. En voor het houden van uitgebreide interviews met alle 180 initiatieven ontbrak simpelweg de tijd en de financiële middelen. De steekproef waaronder het onderzoek gehouden is, is gemaakt op grond van geografische spreiding en urbanisatiegraad van de plaats waar het initiatief werkzaam is. Zowel initiatieven in de Randstad als in het Oosten van het land, in Noord-, Midden- en Zuid-Nederland zijn geïnterviewd; projecten in kleinere plaatsen, middelgrote gemeenten en grote steden. Bovendien is er gestreefd naar een evenwichtige verdeling over de verschillende soorten voorzieningen: drugs-/straatpastoraat, inloophuis en buurtpastoraat.

2.7 Verantwoording van de onderzoeksmethodiek

Om een beeld te krijgen van de situatie die past bij hoe de initiatieven naar zichzelf kijken is ervoor gekozen om niet al te veel voorgedeede vragen in het interview te hanteren. De interviewer, - bewust steeds dezelfde persoon -, ging op pad met de vragenlijst in zijn achterzak als leidraad voor een open gesprek met de betrokkenen van de verschillende projecten. De antwoorden op de vragen zijn naderhand gecodeerd in scores die verwerkt kunnen worden.

De antwoorden zijn eerst per cluster horizontaal gelezen, d.w.z. per vraag is een analyse gemaakt van hoe de initiatieven hebben geantwoord om boven tafel te krijgen welke variaties en opvallende verschillen er in de antwoorden naar voren komen. Na deze kwalitatieve analyse is een kwantitatieve analyse gemaakt waarbij de antwoorden gelabeld zijn tot scores die kwantificeerbaar zijn. Dit leidde tot een kleine tweehonderd meetgegevens, variabelen, die via het programma SPSS geanalyseerd zijn om mogelijke samenhangen te kunnen ontdekken. Deze kwantitatieve analyse vormt aldus de controle/check van de kwalitatieve analyse. Deze dient ter ondersteuning en objectivering van de bevindingen uit het onderzoek.

2.8 Opzet van de onderzoeksrapportage

In het voorliggende rapport worden in hoofdstuk 3 eerst een samenvatting en de belangrijkste conclusies uit het onderzoek gegeven. Vervolgens wordt een aantal aanbevelingen gepresenteerd. In hoofdstuk 4 staan, na een korte typering van de verschillende soorten initiatieven (§ 4.1), per bouwsteen/factor (zie § 2.5) de bevindingen uit de interviews nader uitgewerkt (§ 4.2 en verder). De vijf portretten van initiatieven die samen met een aantal uitspraken van bezoekers/cliënten door de rapportage zijn heen gewezen, vormen een illustratie van hoe het er concreet aan toe gaat en wat dit voor de mensen om wie het gaat, betekent.

Praatje maken

Gerrit: 'Het koffieschenken in de inloop is voor mij altijd een rustpunt in de week. Alle tijd om een praatje te maken met de gasten. Er zitten altijd wel een stuk of vijf een tukje te doen. Maar ja, als je de hele nacht in de kou op straat hebt gelopen en dan lekker warm bij de kachel zit na een goed ontbijt, houd dan je ogen maar eens open. Er ligt altijd een voorraadje kleding zodat je nog eens iemand blij kan maken met een warme trui, broek of schoenen.'

3.1 Samenvatting en conclusies

3.1.1 Opvangplekken hebben in toenemende mate te maken met psychisch kwetsbare mensen

De belangrijkste bevinding uit het onderzoek is, dat alle initiatieven te maken hebben met mensen met een psychische handicap en dat dit zijn weerslag heeft op hoe het er aan toegaat in deze laagdrempelige opvangplekken. Veel initiatieven hebben het aantal mensen met psychische problemen in de loop der jaren ook toe zien nemen, of het is op z'n minst gelijk gebleven. Nergens wordt een afname gemeld. Het aandeel mensen met een psychische handicap in de doelgroep is in de helft van de gevallen behoorlijk hoog te noemen, tot zo rond de 80 %. Uit het onderzoek is duidelijk geworden dat deze ontwikkeling een grote impact heeft op de laagdrempelige opvanginitiatieven. Alle initiatieven herkennen dan ook de thematiek dat de aanwezigheid van mensen met een psychische handicap van invloed is op het reilen en zeilen.

3.1.2 Een sterke invloed op het klimaat

De gevolgen van deze ontwikkeling uiten zich op verschillende manieren. Het maakt bepaalde patronen zichtbaar, waar de verschillende opvanginitiatieven ook een verschillende invulling aan geven. Deze gevolgen en patronen uiten zich o.a. op het punt van het hanteren en de aanscherping van regels. In het ene initiatief leert de praktijk dat er zeer strikte en toegespitste regels moeten worden gehanteerd t.a.v. de onderlinge omgang, het gedrag, genotmiddelen, de toegang tot de opvang, het gebruik van de ruimte tot aan de persoonlijke verzorging en kleding van de gasten/cliënten. In het andere initiatief, is de bepalende aanwezigheid van 'moeilijke' mensen juist aanleiding om zo min mogelijk of slechts zeer basale (omgangs)regels te stellen. Vooral de bij opvangplekken die het aantal mensen met psychische problemen zien groeien, drukken deze gasten/cliënten een stevig stempel op het klimaat. Zij kennen vaak ook striktere regels.

3.1.3 Patronen van specialisatie en professionalisering

Ook voor de bezoekers zonder psychische handicap zijn de gevolgen merkbaar. Zij voelen zich er soms ook niet meer thuis en blijven daardoor weg. Dit is één van de factoren die ertoe leidt dat de opvang steeds meer te maken krijgt met psychisch kwetsbare mensen. Er vindt op die manier een vorm van uitsortering plaats.

Uit het onderzoek wordt duidelijk dat de initiatieven die wat langer bestaan vaker hun blik richten op specifieke groepen. Zij hebben zich in de loop der tijd gespecialiseerd of hadden van meet af aan een specifieke doelgroep. Bijvoorbeeld een inloophuis voor drugsgebruikers en alcoholverslaafden, een uitzendbureau speciaal voor dak- en thuislozen, of een kerk-en-buurt project waar (vrijwel) uitsluitend (psychisch) kwetsbare mensen bezocht en ontvangen worden. Vaak zijn deze te vinden in wijken waarvan de bewoners ook tal van (andere) problemen in hun leven ondervinden.

Dit patroon van specialisatie is onder andere zichtbaar bij initiatieven die het aandeel 'psychiatrie' onder hun gasten/cliënten zien groeien.

Alle onderzochte initiatieven met een toegespitste, smalle focus hebben één of meer beroepskrachten in dienst. Hieraan valt een tendens van professionalisering te ontlenen.

3.1.4 Hulp en zorg voor kwetsbare mensen

Het patroon van specialisatie, zoals dat uit het onderzoek naar voren komt, wordt ook zichtbaar in de doelen en de doelgroep die men op het oog heeft. Hoewel veel initiatieven aangeven er 'in principe' voor iedereen te zijn, spitst een belangrijk deel in de praktijk hun doelgroep toe. "We zijn er vooral voor de meest kwetsbaren, voor hen die het meeste hulp nodig hebben" is daarvoor het motief. Er zijn voor ..., presentie, de belangeloze aandacht, is dan ook een (algemene) doelstelling die veel gehanteerd wordt. Maar daarnaast zijn ook het bieden van individuele hulp en zorg en het versterken van de onderlinge gemeenschap doelen die men nastreeft. Vooral waar men een specifiek kwetsbare (doel)groep op het oog heeft, behoort een individueel hulp- en zorgaanbod tot het instrumentarium.

3.1.5 Belangenbehartiging naar politiek en samenleving

De aandacht van de opvangplekken gaat dus vooral uit naar het individu in het bieden van hulp en zorg, of naar de kleinere kring in het bevorderen van de onderlinge gemeenschap van de opgevangen (kwetsbare) groep.

Men komt echter in mindere mate toe aan de wat meer naar buiten gerichte doelen en taken die men zich stelt: het behartigen van belangen van kwetsbare mensen, de samenleving beïnvloeden en de buurtgemeenschap versterken.

Veel initiatieven voelen zich tekort schieten in het present stellen van de belangen van psychisch kwetsbare mensen bij politiek en samenleving. Bij kerken vindt men hier over het algemeen wel gehoor voor. De contacten met kerken zijn dan ook veelvuldig en veelvormig.

3.1.6 Ondersteuning vanuit de geestelijke gezondheidszorg

Nagenoeg alle opvangplekken hebben contact met de GGZ. De initiatieven staan er in hun opvang van psychisch kwetsbare mensen dus niet alleen voor. Het herkennen van veel voorkomende ziektebeelden of psychische stoornissen gaat hen weliswaar in de regel goed af.

Initiatieven doen vooral een beroep op de GGZ om advies in te winnen ten aanzien van de omgang met gasten/cliënten met psychische problemen. Een aantal initiatieven participeert in een regulier overleg met de GGZ. Ondersteuning vanuit de GGZ wordt ook ingeroepen om voorlichting te geven aan de vrijwilligers en (in mindere mate) ten behoeve van deskundigheidbevordering van de beroepskrachten.

3.1.7 Gewoon gastvrij aan 'ongewone' mensen

Wat de opvang in inloophuizen, kerk- en buurtwerk en drugs- en straatpastoraat onderscheidt van GGZ-opvang en andere hulpinstellingen is dat bezoekers/cliënten er geen hulpvraag hoeven te hebben. Gastvrijheid, aandacht en gemeenschap, in de zin van een welkom onthaal, een luisterend oor en mensen het gevoel geven erbij te horen, staan er hoog in het vaandel. De vrijwilligers en beroepskrachten hebben daarbij wel kennis en inzicht in psychische problemen bij hun gasten/cliënten nodig, maar zij werken niet vanuit een bepaalde psychiatrische diagnose. Men benadert de mensen dan ook niet van uit wat er aan hen 'mankeert', maar er wordt ingespeeld op kwaliteiten en mogelijkheden van mensen.

Er is de initiatieven veel aan gelegen een plek te creëren waar mensen tot hun recht komen. De initiatieven realiseren dat op twee manieren: door hen één-op-één (echt) te ontmoeten en door hen een vrijplaats te bieden waar men 'even' niks hoeft.

3.1.8 Beroepskrachten onontbeerlijk bij inschakeling mensen met een psychische handicap

Alle gespecialiseerde opvangplekken hebben een of meer beroepskrachten in dienst. De rol van deze betaalde krachten is vooral van belang bij het een plek bieden aan gasten/cliënten met een psychische handicap. De beroepskrachten zijn onmisbaar om mensen met een psychische handicap succesvol als vrijwilliger in te schakelen. Specialisering en professionalisering gaan zo hand in hand.

3.2 Aanbevelingen

Op grond van dit onderzoek doen Kerk in Actie en de samenwerkende netwerken van het drugs- en straatpastoraat (LOND), het kerk-en-buurt werk (Netwerk Urban Mission) en het inloophuizen werk (InloopCentra Beraad) de volgende aanbevelingen.

3.2.1 Participatie van mensen met een psychische handicap

Mensen met een psychische handicap horen een betere plek in de samenleving te hebben. Overheden, (zorg)instellingen, kerken en maatschappelijke organisaties moeten hiervoor de samenwerking zoeken met (belangen)organisaties van mensen met een psychische handicap. In die samenwerkingsverbanden zal elk van de betrokken partijen vanuit ieders eigen verantwoordelijkheid wegen moeten bewandelen die leiden tot een samenleving waarin mensen met een psychische handicap net als iedereen kunnen participeren.

3.2.2 Presentiewerk is onopgeefbaar

Voor kerken en andere (maatschappelijke)organisaties die de menselijke waardigheid, het omzien naar elkaar en de participatie van een ieder aan de samenleving willen bevorderen, is de aanwezigheid in de leefwereld van kwetsbare mensen een lang vol te houden opdracht. Het presentiewerk, i.c. de belangeloze aandacht, het er zijn om niet, is daarbij voor hen een onopgeefbare taak.

3.2.3 Voldoende financiering is een noodzaak

Het vele werk van vrijwilligers en beroepskrachten in de laagdrempelige opvanginitiatieven verdient waardering en deskundige ondersteuning. Hiertoe moeten de initiatieven in staat worden gesteld met voldoende financiële middelen van overheden, zorgverzekeraars, fondsen en particuliere financiers. Met deze middelen kunnen zij waar dit nodig is beroepskrachten in dienst nemen en de training en deskundigheidsbevordering van vrijwilligers en beroepskrachten bekostigen.

3.2.4 Kerken zijn pleitbezorgers voor kwetsbare mensen

Kerken en in het bijzonder hun diaconale organisaties zijn de pleitbezorgers naar politiek en samenleving. Diaconieën kunnen o.a. in hun betrokkenheid bij WMO-platforms een lans breken voor de presentiebenadering in de zorg en ondersteuning van psychisch kwetsbare mensen. Kerk in Actie zal hen daartoe oproepen en ondersteunen.

3.2.5 GGZ en laagdrempelige opvang: bondgenoten van mensen met een psychische handicap

Over muren van GGZ-instellingen heen worden mensen met een psychische handicap begeleid bij hun zoektocht naar een zin-gevende plek in de samenleving. Niet alleen geestelijk verzorgers maar ook andere professionals uit de GGZ kunnen daarbij een taak op zich nemen.

De laagdrempelige opvanginitiatieven van drugs- en straatpastoraat, kerk-en-buurt werk en inloophuizenwerk stellen zich daarbij samen met hen op als bondgenoten van mensen met een psychische handicap.

4.1 Kenschets van de laagdrempelige opvanginitiatieven

4.1.1 Het onderzoeksveld: de netwerken van LOND, Urban Mission en ICB

Alle onderzochte initiatieven zijn lid van één of meer netwerkorganisaties van de werksoorten inloophuizenwerk, het kerk- en buurtwerk en het drugs- en straatpastoraat. In de steekproef van twintig nemen er veertien deel in het InloopCentra Beraad (ICB), tien zijn lid van de vereniging Netwerk Urban Mission (NUM) en zes zijn aangesloten bij het Landelijk Oecumenisch Netwerk Drugs- en straatpastoraat (LOND). Een dubbel 'lidmaatschap' komt in de steekproef acht maal voor. Eén initiatief is zelfs bij alle drie de netwerken aangesloten, maar dit is, de totale netwerken overziend een uitzondering. LOND, ICB en NUM kennen relatief weinig overlappingsen.

Een indeling van het onderzoeksveld naar lidmaatschap van één of meer netwerken is echter weinig zinvol. Het lidmaatschap van een netwerk zegt wel iets over het soort initiatief, maar om zicht te krijgen op de aard van het initiatief moet nader gekeken naar wat men als kernactiviteit heeft, d.w.z. waar vindt het eigenlijke van het initiatief plaats, en naar de doelgroep, d.w.z. wie heeft men bij het uitoefenen van de (kern)functie op het oog.

4.1.2 Inloop- en uitloofunctie

Een ruime meerderheid, zestien in getal, heeft als kernactiviteit een inloofunctie. Onder de zestien met een inloofunctie zijn er zes die daarnaast 'uitloop' als kernactiviteit heeft, dat wil zeggen dat men de bezoekers c.q. de doelgroep niet alleen ontvangt maar ook thuis of op andere plaatsen actief opzoekt. In totaal zijn er tien initiatieven met een uitloop.

Gekeken naar de kernactiviteit valt het onderzoeksveld als volgt uiteen. Tien initiatieven hebben als kernactiviteit inloop. Bij zes zijn de inloop- en de uitloofunctie even belangrijk en vier doen uitsluitend aan uitloop.

4.1.3 Brede of smalle doelgroep

Veel initiatieven geven aan er in principe voor iedereen te zijn. Zeventien initiatieven hebben wat betreft de doelgroep dan ook een brede focus. Vijf van deze zeventien initiatieven hebben daarnaast een smalle focus. Zij richten zich bijvoorbeeld hoofdzakelijk op dak- en thuislozen, psychisch kwetsbaren of mensen met een (verleden van) verslaving. In de praktijk spitsen zij hun brede focus dus toe. Drie initiatieven hebben een uitsluitend toegespitste focus.

De onderverdeling brede doelgroep – toegespitste doelgroep is in de steekproef daarom als volgt. Twaalf initiatieven hebben een brede doelgroep, acht hebben daarbinnen of uitsluitend een specifieke groep op het oog.

4.1.4 Typering naar kernactiviteit en focus

Bij nadere beschouwing van kernactiviteit en doelgroep vallen twee onderscheidingen op. De ene onderscheiding betreft: waar vindt 'het eigenlijke' van het initiatief plaats. Dit kan zijn uitsluitend binnen (= inloop), uitsluitend buiten - in de buurt, op straat, elders of bij de mensen thuis (= uitloop) of zowel binnen als buiten. In het laatste geval (in- en uitloop) kan de inloop ontstaan zijn als ondersteuning van de uitloop of kan de behoefte aan uitloop voortgekomen zijn uit de inloop. De tweede onderscheiding betreft de vraag of men of men zich op een brede doelgroep richt en deze brede invalshoek ook overeind wil houden (iedereen is welkom, ook 'bijzondere' groepen) of dat men zich (al of niet binnen een bredere doelgroep) specifiek richt op 'bijzondere' doelgroepen. In het laatste geval kan de specifieke doelgroep van meet af aan centraal hebben gestaan, van lieverlee zijn uitgekristalliseerd (anderen bleven daardoor weg) of een eigen plek hebben gekregen, naast een bredere groep.

De combinatie van de twee genoemde onderscheidingen leidt tot een typering van de initiatieven. Op grond van kernactiviteit en al of niet toegespitste doelgroep zijn in de steekproef vijf typen projecten of initiatieven te onderscheiden.

1. Het **'open' inloophuis**, met een brede focus en inloop als kernactiviteit. Deze typering is van toepassing op de inloophuizen in Vlaardingen, Raalte, Huizen en Goes, het open huis in Assen, het aanloophuis in Alkmaar en het Citypastoraat in Enschede. Ter illustratie van dit type staat op pagina 16 een portret van het Annahonk in Raalte.
2. Het **'categorale' inloophuis**, dat zich gespecialiseerd heeft in een specifieke doelgroep. De Open hof in Groningen, het aanloophuis in Leeuwarden en Kruispunt in Arnhem worden op deze manier gekenschetst. Op pagina 25 wordt de Open Hof in Groningen als voorbeeld geportretteerd.
3. Het **'open' buurtpastoraat** (o.a. oude-wijkenpastoraat), dat het welzijn van alle buurtbewoners op het oog heeft en mensen zowel ontvangt als opzoekt in hun eigen omgeving (in- en uitloop). Het is veelal gevestigd in kwetsbare en multiculturele (oude) wijken. Onder dit type vallen het Diaconaal centrum in Eindhoven, het kerk- en buurtwerk in Rotterdam-Lombardijen, het Annahuis in Breda, het inloophuis in Amersfoort-Schothorst en het kerk- en buurtproject in Amsterdam-Noord. Ter illustratie staat op pagina 32 het Diaconaal Centrum Eindhoven kort beschreven.
4. Het **'gespecialiseerde' buurtpastoraat** dat zich vooral om de meest kwetsbaren bekommert en voor hen de deur open heeft en ook opzoekt (in- en uitloop). Het heeft een smalle focus die naast een brede blik bestaat. In de onderzoeksgroep voldoet het buurtpastoraat in Utrecht-Geuzenwijk aan deze aanduiding. Op pagina 38 wordt dit kerk-en-buurt project geportretteerd
5. Het **'categorale' presentiepastoraat** dat een specifieke doelgroep op het oog heeft en hen opzoekt (smalle focus, alleen uitloop). Deze categorie wordt vertegenwoordigd door het Pastoraal uitzendbureau in Den Bosch, het maatjesproject van de parochie St. Maarten-'t Zand in Tilburg, het straatpastoraat in Den Bosch en het drugspastoraat in Amsterdam. Een portret van het Drugspastoraat Amsterdam staat op pagina 44 als illustratie van dit type opvanginitiatief.

De fictieve zesde categorie, een initiatief dat alleen aan uitloop doet en daarbij (mede) een brede groep op het oog heeft komt in de praktijk niet voor. Outreachend werk gaat nu eenmaal gepaard met 'specialisering' c.q. toespitsing van de doelgroep.

Er vallen geen waterdichte scheidingen tussen de verschillende categorieën aan te brengen. De in dit rapport opgenomen portretten zijn dan ook geen etiket maar dienen ter illustratie.

4.1.5 Kenmerken van de verschillende netwerken

Wanneer vanuit bovenstaande typering in kerntypen gekeken wordt naar het lidmaatschap van een (of meer) netwerken van een initiatief dan vallen daar de volgende, grotendeels voor de hand liggende kenmerken aan te ontleen.

Initiatieven die bij het LOND (straat- en drugspastoraat) zijn aangesloten kenmerken zich door een smalle inloop of een smalle uitloop. Zij hebben allen (zowel bij inloop als bij uitloop) dus een toegespitste (smalle) focus.

De initiatieven die in het ICB-platform (inloophuizen) participeren hebben allen een inloopfunctie, die breed of smal kan zijn en wanneer zij daarbij aan uitloop doen is dit met een brede blik/focus.

Initiatieven die lid zijn van het NUM (beroepsvereniging van 'kerk-en-buurt'-werkers) zijn van vele markten thuis. Zij kenmerken zich door een brede in- en uitloop of een smalle in- en uitloop, of wanneer zij alleen een uitloopfunctie hebben is deze (uit de aard der zaak) met een smalle focus.

4.2 Ontstaan en ontwikkeling van de initiatieven

4.2.1 De initiatiefnemers

Bijna de helft van de geïnterviewde initiatieven is meer dan tien jaar geleden ontstaan. Het oudste initiatief is zelfs meer dan 25 jaar oud. De andere helft is tien jaar of jonger.

Het was een overwegend oecumenisch samengesteld samenwerkingsverband van lokale kerken of kerkelijke organen dat het initiatief nam tot deze vormen van kerkelijke presentie. Veertien initiatieven werden door lokaal samenwerkende kerken opgezet, in drie gevallen was het één lokale kerk, een enkele maal kwam het initiatief van plaatselijk samenwerkende diaconieën, een plaatselijk missionair orgaan of van een bovenlokaal (kerkelijk) verband. De meerderheid (dertien) van de initiatiefnemers is interkerkelijk, vijf zijn er protestants en twee katholiek.

4.2.2 Leeftijd en specialisatie

In de interviews viel op dat verschillende initiatieven aangaven dat de toegespitste focus op een bepaalde doelgroep van lieverlee tot stand is gekomen. Om te weten te komen of hier een mechanisme achter schuilgaat, is een kruisvergelijking gemaakt tussen variabelen 'bestaansduur' en 'typering naar kernactiviteit en focus' (zie tabel 4.1). Daaruit blijkt dat de wat jongere initiatieven vaker een brede focus hebben dan de initiatieven die al wat langer bestaan. Van de elf initiatieven van tien jaar of jonger hebben er acht een brede inloop (type 'open' inloophuis) of een brede in- en uitloop (type 'open' buurtpastoraat). De smalle focus van het 'categorale' inloophuis, het 'gespecialiseerde' buurtpastoraat en het 'categorale' presentiepastoraat is bij vijf van de negen wat oudere initiatieven in zwang.

Deze waarneming voedt de gedachte dat initiatieven zich met de jaren specialiseren c.q. hun blik richten op specifieke groepen of dat een specifieke doelgroep zich mettertijd uitkristalliseert.

Tabel 4.1 Kruisvergelijking typering naar kernactiviteit/focus – bestaansduur		bestaansduur in jaren		Totaal
		10 jaar of minder	meer dan 10 jaar	
open inloophuis	brede inloop	8	4	12
open buurtpastoraat	brede in- en uitloop			
categoriaal inloophuis	smalle inloop	3	5	8
cat. presentiepastoraat	smalle uitloop			
gespec. buurtpastoraat	smalle in- en uitloop			
Totaal		11	9	20

4.2.3 Mensen met een psychische handicap binnen de doelgroep

Alle geïnterviewde initiatieven herkennen de thematiek dat de aanwezigheid van mensen met een psychiatrische handicap invloed heeft op de gang van zaken. Bij ongeveer de helft van de initiatieven zijn mensen met een psychische handicap ook ruim vertegenwoordigd in de doelgroep. Daar bestaat meer dan de helft van de bezoekers/cliënten uit mensen met een psychische handicap. Bij de andere helft van de initiatieven is dit aandeel 50% of minder.

4.2.4 Herkenning psychische problemen

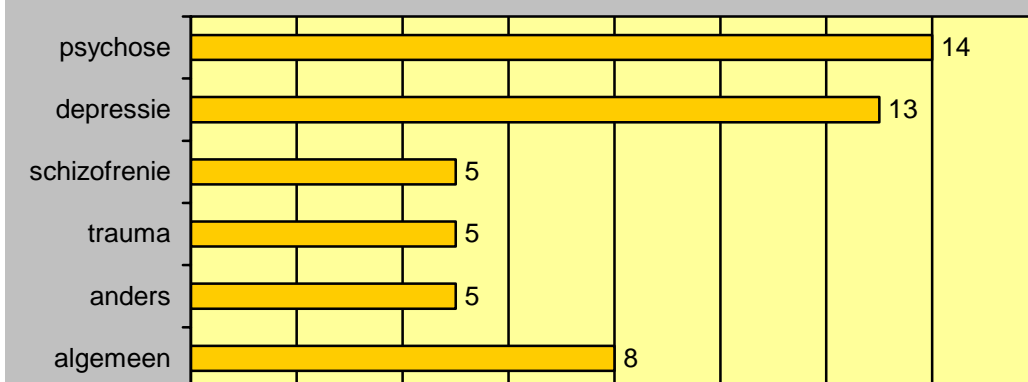
Er is in de onderzoeksgroep dus geen initiatief te vinden waar psychische problematiek niet speelt. Alle initiatieven brengen één of meer psychische problemen (in specifieke of algemene zin) van hun gasten/cliënten ter sprake. Het merendeel van de initiatieven noemt twee of drie van de maximaal zes

problemen c.q. aanduidingen die in onderstaande tabel zijn opgenomen. 'Topscorer' met vier genoemde psychische problemen is het Annahuis in Breda. Er is overigens geen verband tussen het aandeel dat mensen met een psychische handicap binnen de groep van gasten/cliënten van een initiatief inneemt en het aantal genoemde psychische problemen bij gasten/cliënten. Het is dus niet zo dat waar het aandeel gasten/cliënten met psychische problemen hoog is ook meer (specifieke of algemene) ziektebeelden herkend c.q. genoemd worden.

Psychose en depressie worden, met veertien, respectievelijk dertien maal, veruit het meest herkend. Vijfmaal wordt schizofrenie genoemd, even vaak als psychische problemen die uit een trauma voortkomen (o.a. incest, oorlog). Eveneens een vijftal hanteert andere specifieke aanduidingen (zoals angsten, paranoia) voor de psychische problemen onder hun bezoekers/cliënten. En acht initiatieven benoemen de gasten met een psychische handicap in allerlei meer algemene termen, zoals 'mensen met een stoornis', 'mensen die uitbehandeld zijn', 'mensen die begeleid wonen'.

Tabel 4.2 Herkenning psychische problemen

4.2.5 Groei van het aantal gasten/cliënten met psychische problemen

Van de twintig onderzochte initiatieven meldt een ruime meerderheid van dertien dat het aandeel mensen met een psychische handicap de afgelopen jaren is toegenomen. Bij zeven van deze dertien initiatieven kampt meer dan de helft van de gasten/cliënten met psychische problemen. De groep gasten/cliënten met psychische problemen was dus al ruim vertegenwoordigd binnen de doelgroep van het betreffende initiatief (zie tabel 4.3)

Bij zeven initiatieven is het aandeel ongeveer gelijk gebleven. Bij vier van hen is het aantal gasten met psychische problemen de helft of minder. Bij twee meer dan de helft. Van één is het percentage gasten met een psychische handicap onbekend.

Geen enkel initiatief zag een afname van gasten/cliënten met psychische problematiek.

Tabel 4.3 Kruisvergelijking groei – aandeel psychische handicap		is aandeel psychiatrie gegroeid		Totaal
		ja, toegenomen	gelijk gebleven	
percentage bezoekers met psychische handicap	50% of minder	6	4	10
	meer dan 50%	7	2	9
Totaal		13	6	19

Portret van een 'traditioneel' inloophuis

Inloophuis het Annahonk, Raalte

Het Annahonk in Raalte bestaat nu 10 jaar. De kerken hebben met elkaar gezocht naar een centrale locatie in Raalte om juist daar het inloophuis te hebben. Uiteindelijk is dat na een lange voorbereidingstijd gelukt. Binnen in de dorpskern is het inloophuis gevestigd. Drie keer per week is het inloophuis geopend: op zondag, woensdag en vrijdag. De 35 vrijwilligers die er zijn hebben met de bestuursleden de verantwoordelijkheid voor het reilen en zeilen.

Vanouds is er in het dorp Raalte een flink aantal mensen met een psychiatrische handicap woonachtig. Dat komt omdat er in het verleden een kliniek was. Nu is een en ander geconcentreerd in de stad Zwolle. Toch zijn de banden met Raalte gebleven.

Medewerkers en bestuur van de inloop zijn er best een beetje trots op dat de mensen over het algemeen zich prima mengen onder de bevolking, opgenomen worden en als volwaardige medemensen worden beschouwd. Er wordt verteld over inlopers die ook lid zijn van het kerkkoor en zich ook daar geaccepteerd weten.

Het inloophuis draait geheel op vrijwilligers. Zeer regelmatig zijn er vrijwilligersavonden waarop allerlei zaken worden doorgesproken. Ook bijvoorbeeld over het omgaan met lastige gasten. Met elkaar probeert men dan tot een oplossing te komen.

Belangrijkste doel is: het bieden van gastvrijheid en een ontmoetingsplaats aan iedereen. Ook rolstoelhouders moeten binnen kunnen komen en doen dat dan ook. Inlopers kunnen meedoen aan een spelletje, een krant of blad lezen, of gewoon zitten en een praatje maken of stil zitten. Er moet niets en er mag veel! Er ontstaan vriendschappen in het inloophuis, zo is men van mening. En dat komt omdat mensen met elkaar dingen gaan doen en dat geeft voldoening.

De nieuwe kerkelijk werker die er nu een jaar is heeft er voor gezorgd dat het contact met de kerken is geïntensiveerd. De pastores komen regelmatig binnen lopen. Intensieve contacten met de GGZ of andere maatschappelijke instanties zijn er niet. Wel komen geestelijk verzorgers van de 'Zwolse Poort' af en toe over hun werk vertellen.

Het Annahonk in Raalte: een open en gastvrije plek voor iedereen in Raalte, een plek waar we naar elkaar omzien. Dat is waarvoor men het doet! Men wil er als bestuur en medewerkers zijn voor en met mensen.

4.3 Wijze van leidinggeven

4.3.1 Beroepskrachten en vrijwilligers

Vijftien van de twintig geïnterviewde initiatieven beschikken over één of meer beroepskrachten. Vijf hebben geen betaalde kracht. Initiatieven met een parttime formatie, met een (bijna) fulltime formatie en die met een formatie van meer dan 1 fte komen in de onderzoeksgroep ongeveer even vaak voor, respectievelijk vier maal, zes maal en vijf maal.

Waar een beroepskracht is heeft deze ook de dagelijkse leiding in handen. De dagelijkse leiding bij de initiatieven zonder beroepskracht berust in twee gevallen bij het bestuur en in drie gevallen bij een onbetaalde coördinator.

In het kader van dit onderzoek is van belang te constateren dat alle initiatieven met een smalle focus¹⁰ (zie § 4.1.4) over één of meer beroepskrachten beschikken (zie tabel 4.4). De vijf werkplekken zonder beroepskracht zijn allen van het type met een brede focus.¹¹

Tabel 4.4		Typering naar kernactiviteit/focus		Totaal
		brede inloop brede in- en uitloop	smalle inloop smalle uitloop smalle in- en uitloop	
formatieomvang	geen formatie	5	0	5
	< 1 fte	5	5	10
	> 1 fte	2	3	5
Totaal		12	8	20

De meeste initiatieven kunnen beschikken over een behoorlijk potentieel aan vrijwilligers bij de uitvoering van hun werkzaamheden: gemiddeld ongeveer 30 per initiatief. Negen initiatieven beschikken zelfs over 40 of meer vrijwilligers, tien hebben er minder dan 40. Eén initiatief moet het helemaal zonder vrijwilligers stellen.

4.3.2 Afstemming tussen coördinatie en uitvoering van het werk

Om de uitvoering van het (vrijwilligers)werk in goede banen te leiden, wordt er – uiteraard behoudens in het ene initiatief zonder vrijwilligers – overleg gevoerd tussen de dagelijkse leiding (het coördinerend niveau) en de vrijwilligers (het uitvoerend niveau). Dit overleg krijgt op verschillende manieren vorm.

Vergaderingen en uitwisselingsbijeenkomsten van vrijwilligers zijn tamelijk gangbaar: veertien (van de negentien) initiatieven noemen deze vorm. Trainings- en toerustingsbijeenkomsten van vrijwilligers worden door zes initiatieven genoemd. Bij vijf initiatieven vindt het overleg plaats op informele wijze. Functioneringsgesprekken komen met twee maal betrekkelijk weinig voor. Bij acht initiatieven krijgt het overleg vorm op een andere specifiek omschreven wijze. Zo is er in een aantal gevallen een werkgroepenstructuur waarbinnen het overleg plaatsvindt, worden er getrapte vormen van overleg gehanteerd of is er een meer selecte vrijwilligersgroep bij het overleg met de dagelijkse leiding betrokken. In twee gevallen is het overleg niet nader omschreven.

Al met al benut ruim de helft van de geïnterviewde initiatieven meerdere vormen voor de afstemming tussen coördinatie en uitvoering van het werk. Een enkele (Enschede) zelfs vier.

Om het relatieve belang van de verschillende overlegvormen te kunnen inschatten, is een kruisvergelijking gemaakt tussen het aantal overlegvormen binnen een initiatief en de aard van dit overleg tussen dagelijkse leiding en vrijwilligers (zie tabel 4.5).

¹⁰ Dit betreft de typen categoriaal inloophuis, gespecialiseerd buurtpastoraat en categoriaal presentiepastoraat.

¹¹ Het gaat hier om de typen open inloophuis en open buurtpastoraat.

Van de in totaal 37 keer dat een of andere overlegvorm genoemd wordt, is dit veertien maal een vergadering/vrijwilligersuitwisseling en zes keer een training/toerustingsbijeenkomst: totaal twintig maal.

De groepsgewijze overlegvorm kan dus gezien worden als de basisvorm voor de afstemming tussen coördinatie en uitvoering van het werk. Het belang van de vrijwilligersvergaderingen blijkt ook uit het feit dat bij initiatieven die maar één vorm van afstemming kennen dit in zes van de negen betreffende gevallen de vergadering/vrijwilligersuitwisseling betreft.

De individuele en de informele afstemmingsvormen zijn een soort 'extraatje'. Ze komen alleen voor bij initiatieven waar al twee of meer andere overlegvormen gehanteerd worden.

Tabel 4.5								
Kruisvergelijking aantal – aard van de overlegvormen		Frequen- -tie	Vergade- ringen	Training	Indiv. gesprek- ken	Informele contacten	Overige specifieke vormen	Niet gespecificeer- de vormen
Aantal	1	9	6x	1x			1x	1x
overleg- vormen	2	3	2x				3x	1x
	3	6	5x	4x	1x	4x	4x	
	4	1	1x	1x	1x	1x		
	subtotaal	19	14	6	2	5	8	2
	geen vrijw.	1						
Totaal		20						

In het overleg tussen het coördinerend en het uitvoerend niveau is de beroepskracht of onbetaalde coördinator de spil. Zij of hij neemt in negen van de twintig geïnterviewde initiatieven zelf de beslissingen en in nog eens zeven betreft hij/zij daar (bepaalde) vrijwilligers bij.

Bij twee initiatieven neemt het bestuur de beslissingen over de uitvoering en eveneens in twee van de gevallen kan iedereen daarover beslissingen nemen zijn.

Gehecht raken

Jannie: 'Ik ben aan de mensen van het inloophuis gehecht geraakt. Ik heb veel aan de bezoekers gehad toen ik een tijdje zelf niet naar het inloophuis kon komen: zij kwamen mij opzoeken. Nu kom ik op vrijdag om koffie te schenken voor bezoekers. Ik vind het fijn om gastvrouw te zijn. Eerst vond ik het wel eng, maar het gaat steeds beter.'

4.3.3 Overleg tussen bestuur en dagelijkse leiding

Ook voor de afstemming tussen het beleidsniveau en de coördinatie van het werk wordt er overleg gevoerd. Het bestuur en de werker/coördinator zijn daar in achttien van de twintig initiatieven de onderscheiden niveaus voor.

Vijftien initiatieven noemen bestuursvergaderingen als plek waar het overleg tussen bestuur en dagelijkse leiding plaatsvindt. Bij elf van deze vijftien is de bestuursvergadering ook de enige plek waar de afstemming tussen beleid en coördinatie van het werk plaatsvindt. Tweemaal wordt een bestuurlijke tussenschakel als overlegvorm benut. Individueel contact met afzonderlijke bestuursleden komt drie maal voor. En in twee gevallen is het bestuur op afstand van de dagelijkse leiding.

Dertien (van de achttien) initiatieven benutten maar één vorm van overleg tussen bestuur en dagelijkse leiding. En zoals gezegd is de bestuursvergadering daarin de meest gangbare plek. Vijf initiatieven kennen twee overlegvormen, wat tevens het maximum aantal per initiatief aangetroffen vormen is. De (individuele) informele contacten met afzonderlijke bestuursleden vormen ook hier een 'extraatje'. Ze komen alleen voor bij initiatieven met meer overlegvormen.

In onderstaande kruisvergelijking tussen aantal en aard van de overlegvormen tussen bestuur en dagelijkse leiding staat een en ander nog eens schematisch weergegeven (zie tabel 4.6).

Tabel 4.6							
Kruisvergelijking aantal – aard v.h. overleg tussen bestuur en leiding		Frequentie	bestuursvergaderingen	Tussenschakel	Informeel contacten	Op afstand	Indiv contacten met best.leden
Aantal overlegvormen	1	13	11x	1x		1x	
	2	5	4x	1x	3x	1x	1x
	subtotaal	18					
	geen	2					
Totaal		20	15	2	3	2	1

4.3.4 De invloed van de bezoekers/cliënten op het beleid

Een ruime meerderheid van de initiatieven, twaalf in getal, geeft in de interviews aan dat de bezoekers/cliënten van invloed zijn op het beleid, de activiteiten en/of de gang van zaken. Maar slechts in vier initiatieven worden ook beleidsbeslissingen t.a.v. de omgang met mensen met een psychische handicap genomen.

De invloed van de bezoekers/cliënten op het beleid c.q. de gang van zaken wordt op verschillende manieren zichtbaar. Bij vijf (van de twaalf) initiatieven komt het tot uiting in het afbakenen van de (bewegings)ruimte en het stellen van grenzen c.q. regels, kortom door duidelijkheid daarover te scheppen. Eveneens bij een vijftal komt het tot uiting juist door het scheppen van ruimte waar de bezoeker/cliënt zich veilig in kan bewegen en door rekening te houden met diens (beperkte) mogelijkheden. Duidelijkheid en veiligheid zijn zo twee kanten van dezelfde medaille.

Door vier initiatieven wordt niet nader omschreven hoe de invloed van cliënten/bezoekers zichtbaar wordt, maar wordt er door hen aangegeven dat deze invloed tot uiting komt in de algehele gang van zaken of het klimaat.

Door initiatieven met een smalle focus wordt wat vaker gemeld dat de bezoekers/cliënten van invloed zijn op het beleid of op de gang van zaken (zie tabel 4.7). Bij de twaalf initiatieven met een brede focus is die invloed er even vaak wel als niet, terwijl zes van de acht initiatieven met een smalle focus invloed van de bezoekers ondervinden en twee niet.

Tabel 4.7		Typering naar kernactiviteit/focus		
Kruisvergelijking typering naar kernactiviteit/focus – invloed bezoekers/cliënten		brede inloop brede in- en uitloop	smalle inloop smalle uitloop smalle in- en uitloop	Totaal
invloed bezoekers/cliënten op beleid/ activiteit/ gang van zaken	ja	6	6	12
	nee	6	2	8
Totaal		12	8	20

Ook een groei van het aandeel bezoekers/cliënten met psychische problemen bepaalt mee of er invloed door gasten/cliënten op het beleid of de gang van zaken bespeurd wordt (zie tabel 4.8). In maar liefst tien van de dertien initiatieven waar het aandeel gasten/cliënten met een psychische handicap gegroeid is, hebben zij invloed op de gang van zaken. Bij de zeven initiatieven waar het aantal bezoekers/cliënten met psychische problemen gelijk is gebleven, wordt maar in twee gevallen gemeld, dat zij van invloed zijn op het beleid of de gang van zaken.

Tabel 4.8		is aandeel psychiatrie gegroeid		
Kruisvergelijking groei aandeel psychiatrie – invloed bezoekers/cliënten		ja, toegenomen	gelijk gebleven	Totaal
invloed bezoekers/cliënten op beleid/ activiteit/ gang van zaken	ja	10	2	12
	nee	3	5	8
Totaal		13	7	20

4.3.5 Het draagvlak vanuit verschillende hoeken

Gevraagd naar het draagvlak voelen leidinggevenden zich in vijftien van de achttien betreffende initiatieven voldoende gesteund door het bestuur en in alle negentien (van de betreffende negentien initiatieven met vrijwilligers) door de vrijwilligers. Ook vanuit de bezoekers/cliënten ondervindt de leiding van alle (twintig) initiatieven voldoende steun. De steun vanuit de kerken/achterban wordt in achttien (van de twintig) initiatieven als voldoende ervaren.

Vanuit de vraag naar waar het draagvlak te wensen over laat, valt op dat van de drie initiatieven waar de leiding zich wel wat meer door het bestuur gesteund zou willen weten, er één is die ook vanuit de achterban van kerken onvoldoende steun ondervindt. En één voelt zich alleen door de achterban/kerk te weinig gesteund. In vier initiatieven wordt het draagvlak vanuit een of meerdere hoeken dus als onvoldoende aangemerkt.

Dat dit de betreffende initiatieven er niet van weerhoudt (voluit) te functioneren zal komen doordat het interne draagvlak (vanuit vrijwilligers en gasten/cliënten) wel altijd intact is.

Impressie van iemand die sinds kort regelmatig in de Roobolkapel komt

Beste Roobolmensen,

De Sint voelt zich in jullie kring gezien en waardeert het zeer betrokken te worden bovendien.

Altijd staat hier de koffie klaar en zijn de mensen er voor elkaar.

In een nieuwe wijk waar je nog niemand kent is het fijn dat je ergens welkom bent.

Op deze plek hoor je vele verhalen en wordt er met elkaar gesproken in vele talen.

Het gaat over het geloof en over eten, zoveel interesse, niets wordt vergeten.

Het is gezellig op maandag-, dinsdag- en zondagmorgen

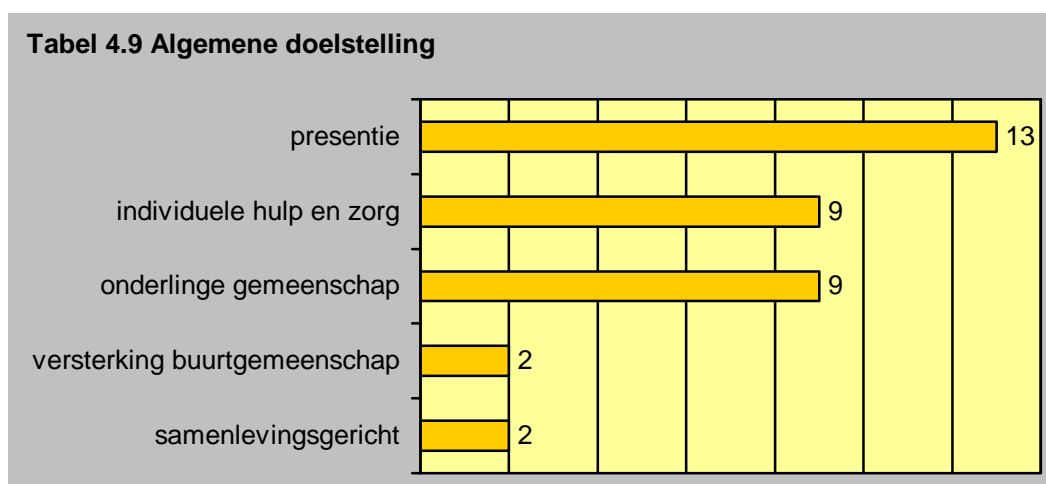
Gesterkt door koffie kun je door zonder zorgen.

4.4 Doelen en doelgroep

4.4.1 Presentie, hulp en gemeenschapszin

Het algemene doel wordt door de initiatieven op uiteenlopende manieren aangeduid. Deze aanduidingen onder eensluitende noemers gebracht, levert het volgende beeld op (zie tabel 4.9). Van alle genoemde doelen worden 'belangeloze aandacht', 'er zijn voor' en vergelijkbare aanduidingen het meest genoemd. Dit soort aanduidingen wordt gekenschetst als presentie¹² en wordt door dertien initiatieven als algemeen doel genoemd. Negen initiatieven noemen aanduiding met daarin een gemeenschappelijk kenmerk van 'individuele hulp en zorg bieden' aan de bezoekers/cliënten. Eveneens negen initiatieven zijn, wat hun algemene doelstelling betreft, uit op het bevorderen van de onderlinge gemeenschap onder de bezoekers/cliënten.

Beduidend minder vaak, en altijd in combinatie met één van de eerste drie doelen, worden aanduidingen gebruikt die 'versterking van de buurtgemeenschap' (buurtopbouw) als kenmerk hebben. Deze komen tweemaal voor onder de geïnterviewde initiatieven. Eveneens twee initiatieven beogen de samenleving als geheel te beïnvloeden of zijn op belangenbehartiging naar 'buiten' gericht. Deze naar buiten/op de bredere samenleving gerichte doelen worden eveneens altijd samen met één (of meer) van de eerste drie doelen (presentie, individuele hulp, onderlinge gemeenschap) genoemd.

Veruit de meeste initiatieven noemen één of twee algemene doelen. Twee initiatieven noemen er zelfs drie. Van de negen initiatieven die één doelstelling omschrijven, is presentie met viermaal de meest voorkomende. Van de elf die meer dan één doelstelling omschrijven, is daar bijna altijd ook presentie onder begrepen, in totaal negen maal.

Het versterken van de buurtgemeenschap en het samenlevingsgerichte doel komen, zoals gezegd, niet 'los' voor als doelstelling.

4.4.2 De meest kwetsbaren, psychisch gehandicapten, daklozen, eenzamen en drugsgebruikers

Slechts een kleine minderheid, een drietal op precies te zijn, heeft naast een algemeen doel een specifieke doelstelling ten aanzien van mensen met een psychische handicap geformuleerd. Toch komt uit het antwoord op de vraag: "Wie willen jullie vooral bereiken?" naar voren dat een ruime meerderheid van de initiatieven, dertien in totaal, binnen de bredere doelgroep een specifieke groep op het oog heeft. En bij nog eens drie initiatieven is de doelgroep al tamelijk specifiek. Slechts vier initiatieven melden er 'voor iedereen' te zijn en definiëren daar binnen geen specifieke groep(en). Negen van de dertien initiatieven die binnen de bredere doelgroep een specifieke groep op het oog hebben, geven daar één typering voor. Eén initiatief onderscheidt twee specifieke groepen en een drietal (van de dertien) initiatieven onderscheidt drie specifieke groepen binnen de bredere doelgroep.

¹² Presentiebeoefening kenmerkt zich (o.a.) door onvoorwaardelijk en met een open agenda aan te sluiten bij de leefwereld van mensen die onder sociale problemen lijden, zie Andries Baart, "Present", Utrecht, 2003

De specifieke aandachtsgroep die het meest genoemd wordt, valt te typeren als 'de meest kwetsbaren/de mensen die het meest hulp nodig hebben'. Van de dertien initiatieven die binnen de bredere doelgroep een specifieke groep op het oog heeft, noemen er zeven deze categorie mensen. In al deze zeven gevallen is 'de meest kwetsbaren' ook de enige toespitsing binnen de doelgroep. 'Mensen met weinig sociale netwerken' worden door de twee andere initiatieven met één toespitsing binnen de doelgroep genoemd. Bij het initiatief dat twee onderscheidingen maakt binnen de doelgroep betreft dit enerzijds dak- en thuislozen en anderzijds drugsgebruikers. De drie initiatieven die drie specifieke categorieën binnen de bredere doelgroep noemen, hebben het driemaal (dus alle drie) over 'mensen met een psychische handicap'. Twee van hen spreken over 'dak- en thuislozen'. 'Eenzamen', 'drugsgebruikers', 'zij die geen reguliere hulp meer zoeken/krijgen' en 'werklozen' worden door deze drie initiatieven steeds eenmaal genoemd als specifieke aandachtsgroep. De drie initiatieven waar de doelgroep al tamelijk specifiek is, noemen achtereenvolgens 'dak- en thuislozen', 'drugsgebruikers' en 'mensen met een psychische handicap' als (enige) specifieke doelgroep.

Wat de genoemde specifieke groepen, zoals de meest kwetsbaren, eenzamen, psychisch gehandicapten, dak- en thuislozen en drugsgebruikers, veelal met elkaar gemeen hebben, is dat zij zich in een sociaal isolement bevinden, zo niet op of over de rand van de samenleving zijn beland. Dat de presentie benadering zoals o.a. Andries Baart die heeft verwoord,¹³ zich richt op wat hij noemt 'sociaal overbodigen' wordt in onze (overigens zeer beperkte) doelgroepenanalyse dus onderstreept.

4.4.3 Samenhang tussen specifieke aandachtsgroepen en doelstellingen

Voor dit onderzoek naar de plek die mensen met een psychiatrische handicap hebben binnen de laagdrempelige opvanginitiatieven is het interessant om na te gaan of er een samenhang bestaat tussen de specifieke groepen die men (binnen een bredere doelgroep) op het oog heeft en de (combinatie van) doelen die men nastreeft. Uit kruisvergelijking van gegevens (zie tabel 4.10) blijkt daartussen inderdaad een verwantschap te bestaan.¹⁴

Het valt op dat onder de initiatieven die aangeven binnen een bredere doelgroep zich te richten op specifieke groepen 'individuele hulp en zorg' de meest voorkomende algemene doelstelling is (acht uit dertien, al of niet in een combinatie). De doelstelling 'individuele hulp en zorg' streeft daarmee 'presentie' (met zeven uit dertien) zelfs net voorbij, en dat terwijl presentie onder het totaal van initiatieven nog duidelijk de populairste doelstelling was (zie § 4.4.1).

Alle initiatieven die 'individuele hulp en zorg' in hun doelstelling(en) hebben staan, spitsen hun in principe brede focus in de praktijk toe op een specifieke doelgroep (acht maal) of hebben al een tamelijk specifieke doelgroep (eenmaal). Onder de initiatieven die aangeven zich uitsluitend op een brede groep te richten, komt 'individuele hulp en zorg' in het geheel niet voor. Daar is 'presentie' met vier uit vier het hoofdoel, waarvan in drie gevallen in combinatie met 'onderlinge gemeenschap'.

Tabel 4.10		binnen de bredere doelgroep heeft men een specifieke groep op het oog			Totaal
		ja	nee	doelgroep is al tamelijk specifiek	
Samenhang specifieke aandachtsgroep – doelstelling(en)					
(combinatie van) doelen	gemeenschap	2	0	0	2
	Indiv. hulp	2	0	1	3
	presentie	1	1	2	4
	presentie en hulp	4	0	0	4
	presentie en gemeenschap	2	3	0	5
	hulp en gemeenschap	2	0	0	2
Totaal		13	4	3	20

¹³ Zie vorige voetnoot (in § 4.4.1)

¹⁴ Hierbij blijft de kanttekening uit § 4.4.2 overeind dat het hier een zeer beperkte doelgroepenanalyse met slechts dertien respondenten betreft.

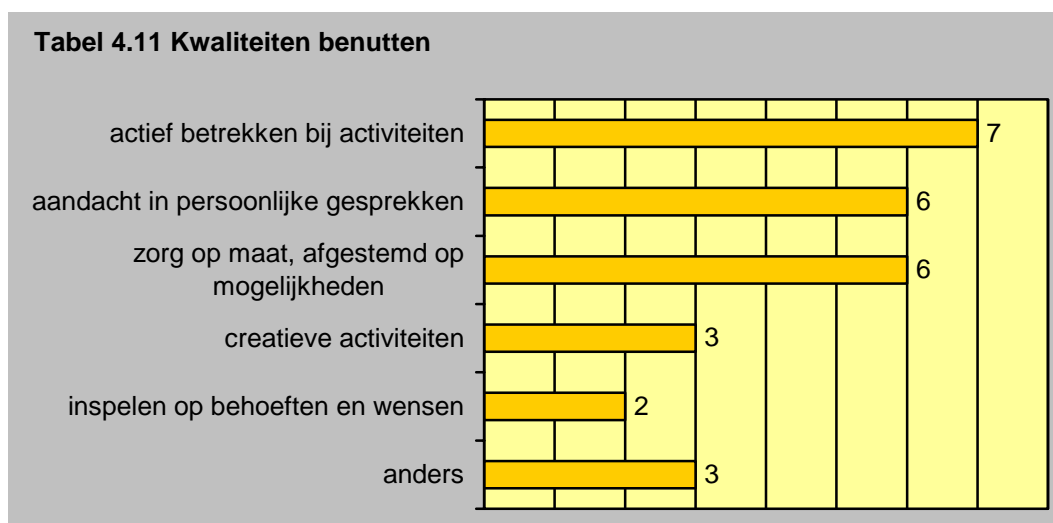

Blijkbaar brengt de aanwezigheid van specifieke groepen binnen de bredere doelgroep de noodzaak van een (specifiek) individueel hulp- of zorgaanbod met zich mee en maken de initiatieven hier ook werk van. Nog wat verder ingezoomd op de specifieke doelgroep 'de meest kwetsbaren', onderstreept dit het aan het licht gekomen verband tussen specifieke aandachtsgroep en individueel hulp- en zorgaanbod. Vijf van de zeven initiatieven die 'de meest kwetsbaren' als (enige) specifieke aandachtsgroep binnen de brede doelgroep aanduiden, hanteren 'individuele hulp en zorg' als (mede)doelstelling.¹⁵

4.4.4 Een plek waar je tot je recht komt

Gezien de doelstellingen (§ 4.4.1) en de groepen waar men zich op richt (§ 4.4.2) is er de initiatieven veel aan gelegen de mensen een plek te geven waar men zich gekend weet en het gevoel (terug)krijgt er bij te horen, waar je geaccepteerd wordt zoals je bent. In de interviews is daarom gevraagd hoe de initiatieven dit proberen te verwezenlijken, hoe gaan zij om met hun gasten/cliënten, hoe komen mensen tot hun recht, kortom op welke wijze worden de kwaliteiten van de mensen uit de doelgroep benut. De initiatieven doen dat op verschillende (soorten) manieren (zie tabel 4.11).¹⁶

De doelgroep 'actief betrekken bij activiteiten' wordt, met zeven maal, het vaakst genoemd. Daarna volgen 'aandacht geven in persoonlijke gesprekken', en 'zorg op maat bieden, afgestemd op hun mogelijkheden/talenten' (beiden zes maal). Op de vierde plaats staat 'creatieve activiteiten aanbieden' (drie maal) en twee initiatieven noemen 'inspelen op behoeften en wensen' als manier waarop kwaliteiten van de doelgroep worden benut. In drie gevallen werd een antwoord gegeven dat niet onder een van de bovengenoemde vijf typeringingen is geschaard, te weten "mensen aanspreken en behandelen vanuit hun waardigheid", "hen serieus nemen" en "men kan lezen, een spelletje doen of een praatje maken". Deze zijn in onderstaand overzicht als 'anders' gekwalificeerd.

De initiatieven die één soort manier noemen waarop de kwaliteiten van de doelgroep benut worden, zijn (met twaalf uit negentien) in de meerderheid. De vijf specifieke aanduidingen van manieren waarop kwaliteiten benut worden, zijn onder hen ook redelijk evenredig gespreid. Dat wil zeggen dat er niet één manier bovenuitspringt.

Zes initiatieven noemen twee manieren waarop kwaliteiten benut worden en in een enkel geval worden drie (soorten) manieren genoemd. Bij de initiatieven die twee of drie manieren noemen, springen 'zorg op maat, afgestemd op mogelijkheden/talenten' en 'actief betrekken bij activiteiten' er ietsje bovenuit (beiden met vijf uit zeven). Hier is de steekproef overigens (veel) te klein om er conclusies aan te verbinden. Bovenstaande opsomming is ook vooral bedoeld als illustratie, om een beeld te krijgen hóe mensen een plek geboden wordt waar men zich 'thuis' voelt en tot zijn recht komt.

¹⁵ Ook hier dient opgemerkt te worden dat de gegevens betrekking hebben op slechts dertien respondenten.

¹⁶ Het gaat hier om negentien respondenten; in één interview is deze vraag niet eenduidig aan de orde geweest .

4.4.5 Een plek voor de meest kwetsbaren

Dat de meest kwetsbaren bijzondere aandacht krijgen in de initiatieven komt al uit § 4.4.2 naar voren. Van belang is daarom te weten hoe men een plek voor hen realiseert. De initiatieven is gevraagd hoe men de meest kwetsbaren nabij is. Van zestien initiatieven kwam hierop een voor het onderzoek bruikbaar antwoord. Uit de uiteenlopende omschrijvingen in de interviews komt het volgende beeld naar voren.

‘Door hen trouw te blijven en dicht bij hen te blijven’ zeggen negen initiatieven. ‘Door hen een plek te bieden en er gewoon voor hen te zijn (presentie)’ zeggen er vier. Eveneens een viertal zegt ‘door hen actief op te zoeken’. Eén initiatief heeft de nabijheid aan de meest kwetsbaren niet nader omschreven. Wat in de antwoorden opvalt, is dat ‘er gewoon zijn’ en ‘actief opzoeken’ in de (overigens beperkte) onderzoeksgroep elkaar uitsluitende categorieën zijn. Ze worden nooit samen genoemd. Het is in die werkwijze blijikbaar of het één (er zijn, de deur open houden), of het ander (opzoeken, er achteraan gaan). ‘Trouw en dichtbij blijven’ is wel een manier die zich zowel met het één (er zijn) als met het ander (opzoeken) verdraagt. De nabijheid aan de meest kwetsbaren levert in drie (van de vijftien) initiatieven spanningen op bij de andere gasten/cliënten.

Vanwege het geringe aantal respondenten moet hier wel een voorbehoud gemaakt worden. Het gaat om het beeld van de manier waarop de meest kwetsbaren een plek hebben in de laagdrempelige opvanginitiatieven. En dat beeld wordt vooral ingekleurd door volharding en trouw, mensen welkom (blijven) heten ook al is dat soms moeilijk en hen niet opgeven ook al maken ze het er soms wel zelf naar of al zouden anderen allang zijn afgehaakt.

4.4.6 Activering van de doelgroep

Aan de initiatieven is ook gevraagd of men activiteiten aanbiedt die gericht zijn op vergroting van de betrokkenheid of verantwoordelijkheid van de doelgroep. Zeven (van de zeventien¹⁷) initiatieven gaven hierop een bevestigend antwoord. Zij bieden dus een of andere vorm van activering van de doelgroep.

Vier van deze zeven initiatieven geven aan dat de doelgroep zich wel eens overvraagd voelt door deze vorm(en) van activering.

Vakantie

Ceciel: ‘De Wijkplaats in Utrecht viert één keer per jaar een week vakantie met bezoekers en vrijwilligers die zelden of nooit op vakantie gaan. Afhankelijk van de deelnemers, de staf en de locatie worden mensen uitgenodigd om mee te gaan. Deze zomer waren we met 15 mensen. Eén van hen was een Afghaanse wier familie is gevlucht en verspreid is over alle windrichtingen. Uiteengescheurd probeert ieder zijn bestaan weer op te bouwen. De vakantieweek werkt verbreedend, dan zijn we één grote familie.’

¹⁷ In drie interviews is deze vraag niet op eenduidige wijze aan de orde geweest.

Portret van een 'categoraal' inloophuis

De Open Hof, Groningen

De Open Hof is opgericht in 1977 en bestaat bijna dertig jaar. Het is een van de eerste kerkelijke inloopcentra en richt zich speciaal op mensen die aan de rand van de samenleving verkeren. Het biedt dagopvang aan speciale doelgroepen waaronder dak- en thuislozen, drugsgebruikers, heroïneprostituees, alcoholverslaafden.

De Open Hof staat in de binnenstad van Groningen en kent een aantal beroepskrachten:

- *De pastor zorgt voor pastorale ondersteuning in huis en is tevens eindverantwoordelijk voor de dagelijkse gang van zaken. Sinds kort is er een humanistisch raadvrouw in dienst die pastoraat verleent aan mensen op straat of hen opzoekt in maatschappelijke opvangplekken.*
- *De sociaal coördinator houdt zich bezig met budgettering en inkomensbeheer van de bezoekers*
- *De vrijwilligerscoördinator stuurt en begeleidt de vele (75) vrijwilligers.*

De huiskamer staat centraal in de Open Hof. Iedere dag kunnen bezoekers tijdens de openingstijden hier terecht voor een kop koffie, brood en soep, postadres, luisterend oor of kleding.

In de kapel vinden wekelijks vieringen plaats. Hierin komt men tot bezinning aan de hand van een bijbelverhaal, waarop iedereen kan reageren. Daarnaast wordt er gezongen, gebeden en voorgelezen. Er is een speciale hoek ingericht voor mensen die zijn overleden. Pastores gaan tijdens de dienst voor, ondersteunt door vrijwilligers. Een werkgroep pastoraat (met ondersteuning van vrijwilligers) zoekt mensen op in ziekenhuis, gevangenissen en andere maatschappelijke instanties. De meeste vrijwilligers zijn actief in de huiskamer en zorgen voor gastvrije sfeer waarin bezoekers zich op hun gemak voelen. Vrijwilligers krijgen begeleiding in hun werkzaamheden. In de winter gaat een aantal vrijwilligers op pad op om brood uit te delen aan daklozen.

De Open Hof wordt ondersteund door Groninger Kerken van diverse gezindte die met elkaar de vereniging Open Hof vormen, met de Algemene Ledenvergadering als hoogste orgaan. Dit orgaan heeft een groot aantal taken gedelegeerd aan het bestuur, dat vervolgens weer uitvoerende taken neerlegt bij de algemene coördinator. Het bestuur heeft daardoor een rol op afstand.

4.5 Taakinhouden en taakverdeling

4.5.1 De taakverdeling tussen beroepskrachten, onbetaald coördinator, bestuur en vrijwilligers

Na de focus op doelstellingen en doelgroep(en) moet in dit onderzoeksrapport nader gekeken worden naar de taken en hoe de taakverdelingen tot stand komen. In § 4.3.1 kwam al naar voren dat daar waar een betaalde kracht is, deze ook de dagelijkse leiding in handen heeft. Gevraagd naar de taakverdeling binnen de achttien initiatieven waar dit een relevante vraag is, is het dan ook erg voor de hand liggend dat daaruit het volgende naar voren komt.

Bij de initiatieven met een betaalde kracht coördineert zij of hij ook de werkzaamheden. Bij de (drie) initiatieven zonder betaalde kracht maar met een onbetaalde coördinator organiseert deze onbetaalde coördinator dit. Bij de twee waar geen betaalde kracht en ook geen onbetaalde coördinator is, ligt deze verantwoordelijkheid in het ene geval bij het bestuur, in het andere geval bij de vrijwilligers.

4.5.2 Traditionele taakverdeling of meesturende/zelfwerkzame vrijwilligers

In de taakverdeling tussen beroepskracht/onbetaalde coördinator en vrijwilligers valt de volgende onderscheiding aan te brengen onder de geïnterviewde initiatieven.

Er zijn zeven initiatieven met een betaalde kracht en een vaste, traditionele taakverdeling: de werker organiseert, de vrijwilligers voeren uit.

Zes initiatieven hebben een betaalde kracht maar (bepaalde) vrijwilligers sturen daar mee in de organisatie/coördinatie.

Bij twee initiatieven met een onbetaalde coördinator is er een vaste, traditionele taakverdeling tussen coördinator en (overige) vrijwilligers.

Twee initiatieven hebben, bij ontbreken van een beroepskracht of onbetaalde coördinator, zelfwerkzame vrijwilligers.

Eén initiatief heeft een vaste traditionele taakverdeling zonder betaalde of onbetaalde coördinator. Het (vrijwilligers)bestuur coördineert en de (overige) vrijwilligers voeren alleen uit.

Twee initiatieven vallen buiten deze categorisering, waarvan één wegens het ontbreken van vrijwilligers.

4.5.3 Strikt gescheiden of gedeelde verantwoordelijkheden

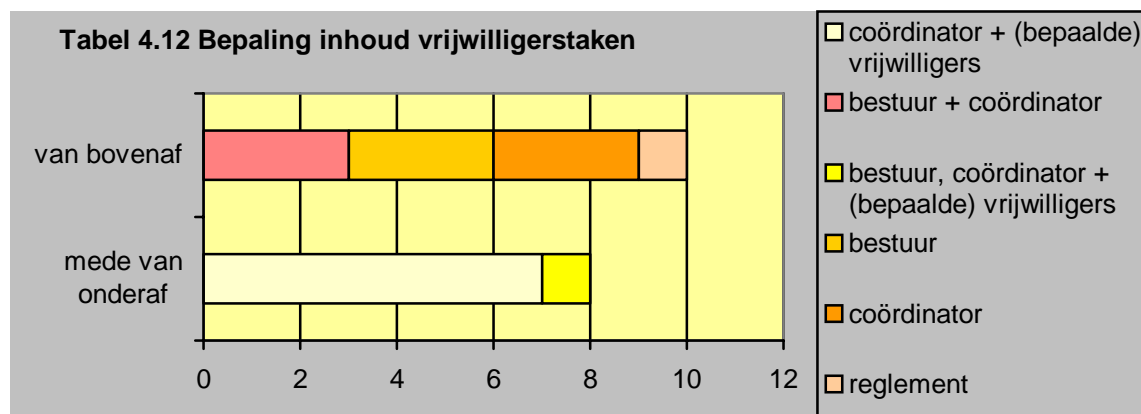
Een andere onderscheiding in hoe de taakverdeling eruit ziet, valt te maken op grond van het feit of de coördinatie gecentraliseerd (tien maal) dan wel gedeeld is (acht maal), ongeacht of er een beroepskracht, een onbetaalde coördinator of geen van tweeën is. Wanneer deze onderscheiding gecombineerd wordt met het gegeven of de uitvoering van werkzaamheden uitsluitend bij de vrijwilligers berust (zestien maal), of dat dit een gedeelde verantwoordelijkheid is met de betaalde of onbetaalde coördinator of met het coördinerende bestuur (totaal driemaal), ontstaat het volgende plaatje.

Bij tien initiatieven zijn coördinatie en uitvoering strikt gescheiden. Bij vijf is de coördinatie gedeeld en is de uitvoering uitsluitend een vrijwilligersaangelegenheid. Bij de overige drie initiatieven zijn zowel coördinatie als uitvoering gedeelde verantwoordelijkheden.

4.5.4 Bepaling van de taakinhoud

De inhoud van de vrijwilligerstaken wordt in de meeste gevallen, veertien om precies te zijn, bepaald door de betaalde kracht of de onbetaalde coördinator. Vrijwilligers zijn in acht initiatieven betrokken bij de bepaling van de taakinhoud. Bij zeven initiatieven bepaalt het bestuur en bij twee is het ooit (door het bestuur, of in een reglement) vastgelegd wat de inhoud van de vrijwilligerstaken is. Per initiatief kunnen er dus meerdere taakbepalers tegelijk zijn. De meest voorkomende combinatie is die van (betaalde of onbetaalde) coördinator plus (bepaalde) vrijwilligers: zeven maal, gevolgd door bestuur plus coördinator. Een enkele maal is het zelfs een driemanschap dat de taakinhoud bepaalt: bestuur, coördinator plus (bepaalde) vrijwilligers. Waar de taakinhoud door één persoon of op één plek in de organisatie wordt vastgesteld, is dat even vaak het bestuur als de coördinator, beide drie maal en een enkele maal het reglement.

Uit bovenstaande opsomming valt af te leiden dat de inhoud van de vrijwilligerstaken in tien initiatieven van bovenaf en in acht mede van onderaf wordt bepaald (zie tabel 4.12).

Nader ingezoomd op het al of niet in dienst hebben van een beroepskracht valt uit onderstaande kruisvergelijking af te leiden dat op de werkplekken waar een beroepskracht de dagelijkse leiding heeft, hij of zij ook (bijna) altijd degene is die de taakinhoud (mede) bepaalt: twaalf van de dertien keer. En op de werkplekken zonder betaalde kracht speelt juist het bestuur daarin een grotere rol: het bestuur drukt zijn stempel op het vrijwilligerswerk, zowel daar waar de dagelijkse leiding bij het bestuur zelf ligt, als waar een onbetaalde coördinator leiding geeft.

Kruisvergelijking dagelijkse leiding – bepaling inhoud vrijwilligerstaken		dagelijkse leiding is in handen van			Totaal
		beroepskracht	onbetaalde coördinator	het bestuur	
taakinhoud bepaald door	reglement	1	0	0	1
	bestuur	0	1	2	3
	werker	3	0	0	3
	bestuur plus werker	2	1	0	3
	bestuur, coördinator plus (bepaalde) vrijwilligers	0	1	0	1
	werker plus (bepaalde) vrijwilligers	7	0	0	7
	Totaal	13	3	2	18

Er is een verband tussen het percentage bezoekers/cliënten met een psychische handicap en de wijze waarop de taakinhoud van het vrijwilligerswerk bepaald wordt. Bij initiatieven waar meer dan de helft van de bezoekers/cliënten een psychische handicap heeft, zijn vrijwilligers slechts in twee van de zeven gevallen betrokken bij het bepalen van de taakinhoud. Bij initiatieven waar mensen met een psychische handicap 50% of minder van de bezoekers/cliënten uitmaken, zijn vrijwilligers in zes van de tien gevallen betrokken bij het invullen van vrijwilligerstaken (zie tabel 4.14).

Tabel 4.14		percentage bezoekers met psychische handicap		Totaal
		50% of minder	meer dan 50%	
Kruisvergelijking percentage psychiatrie – taakinhoud van bovenaf/mede van onderaf				
taakinhoud bepaald van bovenaf/mede van onderaf	van bovenaf	4	5	9
	mede van onderaf	6	2	8
Totaal		10	7	17

De kruisvergelijking tussen de variabelen 'taakinhoud wordt bepaald door' en 'percentage bezoekers met een psychische handicap' (zie tabel 4.15) is daar een nadere specificering van. Daarin is te zien dat bij de zeven initiatieven met meer dan 50% bezoekers met een psychische handicap vooral de beroepskracht samen met het bestuur (zes maal) en een enkele maal de beroepskracht alleen of het reglement bepalen wat de inhoud van de vrijwilligerstaken is. Bij de tien initiatieven met de helft of minder bezoekers/cliënten met een psychische handicap zijn vrijwilligers in een minderheid van de initiatieven niet betrokken bij de invulling van vrijwilligerstaken. In die gevallen waar zij niet betrokken zijn is het vooral het bestuur alleen (drie uit tien) en een enkele maal de beroepskracht alleen die de taakinhoud bepaalt.

Tabel 4.15		percentage bezoekers met psychische handicap		Totaal
		50% of minder	meer dan 50%	
Kruisvergelijking percentage bezoekers met psychische handicap – bepaling taakinhoud				
taakinhoud bepaald door	reglement	0	1	1
	bestuur	3	0	3
	werker	1	1	2
	bestuur plus werker	0	3	3
	bestuur, coördinator plus (bepaalde) vrijwilligers	0	1	1
	werker plus (bepaalde) vrijwilligers	6	1	7
Totaal		10	7	17

4.5.6 Ideeën voor en de daadwerkelijke uitvoering van vrijwilligerstaken door de doelgroep

Ideeën voor de invulling van taken kunnen volgens de overgrote meerderheid van de initiatieven door iedereen, inclusief de doelgroep, aangedragen worden. Vijftien van de zestien bevraagde initiatieven geven dit aan. Eén van deze zestien meldt dat ideeën voor de taken in principe van iedereen kunnen komen, maar dat vooral het vrijwilligersoverleg hiervoor het platform is.

In de helft van de onderzochte initiatieven worden er ook daadwerkelijk vrijwilligerstaken uitgevoerd door de doelgroep. In de andere helft is dit niet het geval.

4.5.7 Succes- en faalfactoren bij het inschakelen van de doelgroep

De doelgroep wordt dus niet in alle initiatieven ingeschakeld bij de uitvoering van vrijwilligerstaken. Bij de vraag waarom in het ene initiatief de doelgroep wel als vrijwilliger meewerkt en in een ander niet, lijkt het hebben van een beroepskracht een (mede) bepalende factor te zijn. Bij bijna alle initiatieven waar mensen uit de doelgroep ook vrijwilligerstaken uitvoeren, is de dagelijkse leiding in handen van een beroepskracht. Dit is in acht van de negen betreffende initiatieven het geval. Beroepskrachten

slagen er met acht van de dertien keer ook relatief vaker in dan andere leidinggevendenden de doelgroep als vrijwilliger in te schakelen. Bij geen van de initiatieven met een actieve doelgroep is de leiding in handen van een onbetaalde coördinator en in één geval is dit het bestuur (zie tabel 4.16).

Tabel 4.16		dagelijkse leiding is in handen van			Totaal
		Beroepskracht	onbetaalde coördinator	het bestuur	
er zijn taken die ook door de doelgroep uitgevoerd worden	ja	8	0	1	9
	nee	5	3	1	9
Totaal		13	3	2	18

Deze rol van de beroepskracht bij het inschakelen van de doelgroep wordt bevestigd, bij kruisvergelijking van het al dan niet actief zijn van de gasten/cliënten als vrijwilliger met het type taakverdeling (zie § 4.5.2). Ook dan blijken beroepskrachten er in totaal acht van de negen keer in te slagen de doelgroep in te schakelen. Een vaste, traditionele taakverdeling, d.w.z. de duidelijke verhouding: de werker organiseert, de vrijwilligers voeren uit, lijkt daarvoor zelfs bevorderlijk. Vijf van de zeven initiatieven met een beroepskracht en een traditionele taakverdeling hebben gasten/cliënten die als vrijwilliger actief zijn. Bij de zes initiatieven waar vrijwilligers met de werker mee organiseren/sturen, is de verhouding wel/geen actieve doelgroep half om half, net als bij de (twee) initiatieven met uitsluitend zelfwerkzame vrijwilligers. In de overige drie werkplekken zonder beroepskracht, maar wel met een vaste traditionele taakverdeling, zijn gasten/cliënten niet als vrijwilliger actief (zie tabel 4.17). De aantallen zijn uiteraard te klein om hier conclusies aan te verbinden, maar het beeld is helder. Beroepskrachten hebben een duidelijke rol bij het inschakelen van de doelgroep.

Tabel 4.17		typering op grond van taakverdeling					Totaal
		betaalde kracht en vaste, traditionele taakverdeling	betaalde kracht en (bepaalde) vrijwilligers sturen mee	geen betaalde of onbetaalde kracht, trad. taakverdeling	onbetaalde kracht en vaste, traditionele taakverdeling	geen betaalde of onbetaalde kracht maar zelfwerkzame vrijwilligers	
er zijn taken die ook door de doelgroep uitgevoerd worden	ja	5	3	0	0	1	9
	nee	2	3	1	2	1	9
Totaal		7	6	1	2	2	18

Ook de wijze waarop de taakinhoud van het vrijwilligerswerk wordt vastgesteld, lijkt van invloed te zijn op het al of niet succesvol als vrijwilliger inschakelen van de doelgroep. In zes van de negen initiatieven waar gasten/cliënten actief zijn als vrijwilliger, wordt de taakinhoud van het vrijwilligerswerk mede van onderaf bepaald. In initiatieven waar de gasten/cliënten niet als vrijwilliger actief zijn, ligt de verhouding tussen het 'van bovenaf' en 'mede van onderaf' bepalen van de vrijwilligerstaken precies omgekeerd. Bij zeven van die negen initiatieven wordt de taakinhoud uitsluitend van bovenaf bepaald (zie tabel 4.18). Inbreng van vrijwilligers bij de invulling van taken lijkt dus bevorderlijk te zijn voor de doelgroep om mee te participeren in de uitvoering van vrijwilligerstaken.

Tabel 4.18		er zijn taken die ook door de doelgroep uitgevoerd worden		
		Ja	Nee	Totaal
Kruisvergelijking actieve doelgroep – bepaling vrijwilligerstaken				
taakinhoud bepaald van bovenaf	van bovenaf	3	7	10
van bovenaf/mede van onderaf	mede van onderaf	6	2	8
Totaal		9	9	18

Tot slot van deze paragraaf over het al of niet inschakelen van de doelgroep komt een ‘contra-indicatie’ aan het licht. Bij initiatieven waar het percentage bezoekers met een psychische handicap boven de 50% ligt, wordt de doelgroep minder vaak ingeschakeld bij vrijwilligersactiviteiten, dan daar waar mensen met een psychische handicap voor de helft of minder deel uitmaken van de bezoekers/cliënten. De kruisvergelijking tussen de variabelen ‘vrijwilligerstaken worden uitgevoerd door de doelgroep’ met ‘percentage bezoekers met een psychische handicap’ wijst dat uit. Bij initiatieven met de helft of minder bezoekers/cliënten met een psychische handicap worden zij (iets) vaker wel (zes van de tien keer) dan niet (vier van de tien keer) ingeschakeld bij vrijwilligerswerk. Bij initiatieven met meer dan de helft bezoekers/cliënten met een psychische handicap worden zij echter veel vaker niet (vijf van de zeven keer) dan wel (twee van de zeven keer) ingeschakeld (zie tabel 4.19).

Tabel 4.19		percentage bezoekers met psychische handicap		Totaal
		50% of minder	meer dan 50%	
Kruisvergelijking percentage bezoekers met psychische handicap – inschakeling doelgroep				
er zijn taken die ook door de doelgroep uitgevoerd worden	ja	6	2	8
	nee	4	5	9
Totaal		10	7	17

4.5.8 Tevredenheid over de gang van zaken en wensen ter verbetering

De geïnterviewden beoordelen de algehele gang van zaken in hun opvanginitiatief in meerderheid goed tot zeer goed (dertien respectievelijk vijf maal). Slechts een enkeling vindt het ‘redelijk’ gaan. In de antwoorden zat één ‘missing value’ (geen of een onbruikbaar antwoord). Ondanks de grote mate van tevredenheid worden er door zestien van de twintig initiatieven wensen ter verbetering van de gang van zaken geuit. Acht daarvan betreffen (verruiming van) de openingstijden. Eveneens achtmaal wordt de wens geuit voor meer of (nog) beter gekwalificeerde vrijwilligers. Vier wensen hebben betrekking op de (soorten) activiteiten en eveneens een viertal betreft de voortgang of continuïteit van het initiatief. Bij drie initiatieven leven er wensen t.a.v. (het soort of aantal) bezoekers c.q. de doelgroep en in twee gevallen t.a.v. de ruimte. Het merendeel van de initiatieven (elf van de zestien) uit meer dan één (soort) wens. De helft (acht) heeft twee (soorten) wensen en drie hebben er zelfs drie op hun verlanglijstje staan.

4.5.9 Het benaderen van kerken, politiek en instanties

Voor het onderzoek is het van belang te weten te komen wat voor rol of taak de initiatieven voor zich zien bij het naar buiten treden met het gegeven dat mensen met een psychische handicap in grote

dan wel toenemende mate deel uitmaken van de doelgroep. Daarom is daar in de interviews op verschillende gebieden naar gevraagd.

Bijna alle initiatieven rekenen het tot hun taak de thematiek richting kerken present te stellen. Achttien initiatieven geven dit aan, één rekent het (nog) niet tot zijn taak en één antwoord ontbreekt. Bij elf initiatieven lukt dit presentstellen richting kerken ook redelijk tot goed. Eén initiatief geeft aan hier niet zo succesvol in te zijn. Van acht ontbreken de gegevens.

Ook het presentstellen van de thematiek richting politiek rekent een (grote) meerderheid, veertien in getal, tot hun taak. Eén (nog) niet. Vijf antwoorden ontbreken. Men is er echter aanmerkelijk minder succesvol in. Van de negen valide antwoorden geven er vier aan dat dit niet zo goed lukt. Vijf zeggen er wel redelijk tot goed in te slagen de politiek aan te spreken op dit thema.

Het presentstellen van de thematiek richting instanties wordt door vijf initiatieven tot hun taak gerekend en door twee niet of nog niet. Van de overige dertien ontbreken hier de gegevens. Drie (van de vier) antwoorden op de vraag of dit ook lukt, zijn weliswaar bevestigend, en één ontkennend. Daar valt echter niet uit af te leiden dat het present stellen richting instanties in de regel voorspoedig verloopt. Van zestien initiatieven kwam in de interviews geen valide antwoord op deze vraag.

Het aantal respondenten is te gering om er conclusies aan te verbinden. Wel is duidelijk dat het aanspreken van de kerken aanmerkelijk beter gaat dan het benaderen van de politiek of de instanties. Het in die volgorde sterk afnemend aantal respondenten is in dat opzicht ook een graadmeter. Het laat zien dat, ook al dichten de initiatieven zich een rol of taak toe in het presentstellen van de thematiek richting politiek of instanties, zij eigenlijk niet zo goed raad weten met deze rol of niet goed weten hoe zij die taak succesvol ten uitvoer kunnen brengen.

Liefde

Abdoelsamad Taky: "Liefde is belangrijk, daar kun je iets mee opbouwen. Dat vind ik in het Vadercentrum. Toen ik uit Irak kwam, woonde ik een tijd in Scheveningen. Nu woon ik dichtbij het Vadercentrum in het Laakkwartier. Ik kom er vaak en ontmoet veel mensen."

4.5.10 De rol van de beroepskracht t.a.v. mensen met een psychische handicap

Aan het eind van dit hoofdstuk over het cluster 'taken' is het zinnig om resumerend een aantal zaken op een rij te zetten die mogelijk van belang zijn voor de plek van mensen met een psychische handicap in de laagdrempelige opvangplekken.

Waar een hoog percentage van de gasten/cliënten uit mensen met een psychische handicap bestaat, wordt de doelgroep minder vaak ingeschakeld als vrijwilliger (zie § 4.5.7). In initiatieven met veel psychisch kwetsbare gasten/cliënten wordt de taakinhoud van het vrijwilligerswerk meestal van bovenaf bepaald (zie § 4.5.4). Dat de taakinhoud van bovenaf wordt bepaald is weer niet bevorderlijk voor het participeren van de doelgroep als vrijwilliger (zie § 4.5.7, tabel 4.18). Dit alles staat in een voor de hand liggend verband. Mensen met een psychische handicap zijn (of lijken) nu eenmaal moeilijker als vrijwilliger in te schakelen.

Dit brengt ons bij de rol van de beroepskracht t.a.v. mensen met een psychische handicap. Immers, de aanwezigheid van een beroepskracht doet ertoe als het gaat om de inschakeling van de doelgroep bij het uitvoeren van vrijwilligerstaken (zie § 4.5.7, tabel 4.15). De beroepskracht is ook (bijna) altijd degene die de inhoud van de vrijwilligerstaken (mede) bepaalt (zie § 4.5.4, tabel 4.13). Zij of hij heeft daar als leidinggevende dus een stevige rol in.

Een illustratie van deze rol van de beroepskracht is in zekere zin te ontleen aan initiatieven met een smalle focus. Wel moet het voorbehoud gemaakt worden dat het aantal respondenten te klein is voor conclusies. Het gaat vooral om een illustratie, om een beeld van de situatie te krijgen.

Initiatieven met een smalle focus hebben er vaker mee te maken dat gasten/cliënten van invloed zijn op de gang van zaken (tabel 4.7, § 4.3.4). Initiatieven waar de invloed van de gasten op de gang van zaken gevoeld wordt, hebben ook vaker een groei doorgemaakt wat betreft het aantal gasten met psychische problemen (tabel 4.8, § 4.3.4), een groei die overigens vooral voorkomt bij initiatieven met een hoog percentage gasten met een psychische handicap (§ 4.2.5). Dat initiatieven met een smalle focus ook een relatief hoog percentage mensen met een psychische handicap in hun doelgroep hebben, zal dan ook niemand verbazen. Een meerderheid (vier van de zeven) initiatieven met een smalle focus meldt dat meer dan de helft van haar gasten met psychische problemen kampt.

Initiatieven met een

brede focus zeggen in meerderheid (zeven van de twaalf) dat het aantal gasten/cliënten met een psychische handicap de helft of minder van hun doelgroep uitmaakt.

Omdat een hoog aandeel mensen met een psychische handicap een contra-indicatie is voor het inschakelen van de doelgroep als vrijwilliger zou te verwachten zijn dat initiatieven met een brede focus daar (iets) beter in slagen dan initiatieven met een smalle focus. Het omgekeerde is echter het geval. Bij initiatieven met een smalle focus is de doelgroep vaker wel (vier uit zes) dan niet (twee uit zes) betrokken als vrijwilliger en bij initiatieven met een brede focus is de doelgroep vaker niet (zeven uit twaalf) dan wel (vijf uit twaalf) als vrijwilliger actief.

Zoals gezegd, het gaat hier niet om redeneringen van oorzaak naar gevolg, maar het lijkt erop dat hier de rol van de beroepskracht zichtbaar wordt, immers alle initiatieven met een smalle focus hebben een beroepskracht in dienst. Op grond van bovenstaande zou je aan deze constatering tenminste kunnen toevoegen: gelukkig maar. Dat is geen diskwalificatie van andere leidinggevenden of van vrijwilligers maar het drukt uit dat professionele ondersteuning zeker bevorderlijk kan zijn om mensen met een psychische handicap een plek te bieden in de laagdrempelige opvanginitiatieven. Het onderstreept de rol van de beroepskracht t.a.v. mensen met een psychische handicap.

Portret van een 'open' buurtpastoraat

Diaconaal Centrum Eindhoven

Het Diaconaal Centrum is een initiatief van de gezamenlijke kerken in Eindhoven en omgeving, om dak- en thuislozen, en eenzame mensen een laagdrempelig "Welkom in de huiskamer" te bieden. In 1995 is het centrum van start gegaan. Van zondag tot en met vrijdag van 14.00 tot 17.00 uur is het open. Het centrum is een ontmoetingsplek voor jong en oud, waar je zomaar even naar toe kan. Je kunt er binnenlopen voor een kop koffie of thee, of een kop soep met brood en voor een praatje. Je kunt er gewoon aan tafel wat lezen of naar muziek luisteren. Mensen kunnen gebruik maken van een douche en er is een gelegenheid om kleren te wassen.

Daarnaast kan het huis gebruikt worden door groepen, die dingen willen aanpakken om de leefomgeving te verbeteren. Tijdens de openingstijden bieden medewerkers van het centrum ondersteuning bij het invullen van formulieren, bemiddeling naar opvang en hulpverlening.

Op woensdag- en vrijdagmiddag en op dinsdag en donderdagavond kunnen bezoekers een warme maaltijd gebruiken voor €3,00. Het is bedoeld voor iedereen die het gezellig vindt om met anderen samen te eten. Bezoekers geven aan dat het voor hen van waarde is: "Samen eten is een stuk gezelliger. Alleen voor mezelf koken doe ik toch niet. Je spreekt nog eens iemand".

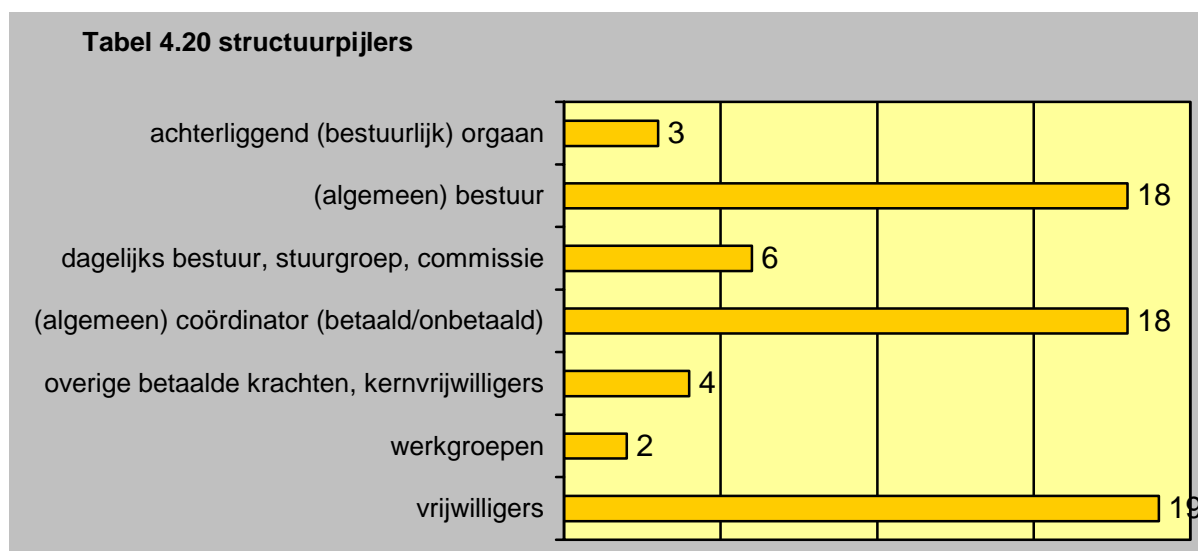
Er komt een zeer gemêleerd gezelschap mensen. (buurtbewoners, dak- en thuislozen, mensen met een psychiatrisch verleden, eenzame mensen en mensen die zich aan de rand van de maatschappij begeven). Het Inloophuis voorziet in een behoefte: Veel mensen kunnen vaak niet meer terecht bij formele hulpverleningsinstanties.

4.6 Structuur

4.6.1 Mate van hiërarchie tussen beleid en uitvoering

De initiatieven verschillen van elkaar in hun structuur 'van beleid naar uitvoering'. Het ene initiatief steekt tamelijk eenvoudig in elkaar, met aan de ene kant een puur beleidsbepalend bestuur en aan de andere kant uitsluitend de uitvoerend vrijwilligers. Maar er zijn ook initiatieven waar allerlei andere gremia een rol spelen in de hiërarchische structuur. Zo zijn er initiatieven met een dagelijks bestuur voor de dagelijkse (beleids)zaken en een algemeen bestuur dat min of meer het bestuurlijk draagvlak vormt, bijvoorbeeld richting participerende kerken/organen. Of er is een nog verder weg liggend c.q. achterliggend bestuurlijk gremium of orgaan. Soms spelen stuurgroepen en begeleidingscommissies een rol. En de coördinator (al of niet een betaalde kracht) kan bij de uitvoering van zijn of haar werk terzijde gestaan worden door kernvrijwilligers of betaalde krachten zonder expliciet coördinerende verantwoordelijkheid. Of er wordt gewerkt met werkgroepen, die elk hun eigen verantwoordelijkheid dragen op deelterreinen van beleid en uitvoering. En, niet in de laatste plaats, zijn er de vrijwilligers die hun aandeel in de structuur hebben.

Onderstaande tabel brengt een en ander grafisch in beeld. Duidelijk is dat (algemeen) bestuur, betaalde of onbetaalde coördinator en vrijwilligers de hoofdpijlers van de structuur vormen.

4.6.2 De drie pijlers van de structuur: bestuur, coördinator en vrijwilligers

Zoals hierboven te zien is, vormen bestuur, vrijwilligers en de (algemeen) coördinator als schakel daartussen, de drie pijlers van de structuur. Waar deze drie pijlers aanwezig zijn, typeren we de hiërarchische structuur als basisstructuur. Deze typering gaat op voor het overgrote merendeel van de initiatieven. Bij ongeveer zeven (van de twintig) initiatieven zijn deze pijlers ook alle drie even stevig en is de basisstructuur zagezegd 'in balans'. Op de basisstructuur zijn ook twee varianten. Eén variant heeft meer accent op de uitvoeringspijler, de vrijwilligers. Dit betreft vijf initiatieven. En er is een variant met een zwaartepunt op de beleidskant: vier hebben zwaarder aangezette bestuursstructuur. Daar waar de coördinator (betaald of onbetaald) als structuurpijler ontbreekt, spreken we van een vereenvoudigde (basis)structuur. Dit betreft twee van de ondervraagde initiatieven. Een enkele maal komt ook een structuur voor waar zowel de beleidskant als de uitvoeringskant stevig zijn aangezet. Dit noemen we een verstevigde (basis)structuur. En eenmaal is het bestuur op (grote) afstand dan wordt de structuur getypeerd als 'uitvoeringsstructuur'. Uiteraard is een dergelijk initiatief niet (be)stuurloos en vindt er ook wel degelijk beleidsvorming plaats maar is dat alles steeds (noodgedwongen) rechtstreeks op de uitvoering c.q. de uitvoerder(s) betrokken, in het onderhavige geval de betaalde kracht en de (kern)vrijwilligers.

Eén van de onderzochte initiatieven moet het geheel zonder vrijwilligers stellen. Eén van de basispijlers ontbreekt daardoor. Het hele veld overziend, dus ook buiten de ondervraagde initiatieven gekeken, is dit echter een tamelijk uitzonderlijke situatie. Daarom is ervoor gekozen dit niet als apart structuurtype te benoemen.

4.6.3 Werking van de structuur: beleidsvorming en beslissingsbevoegdheid

Wanneer gekeken wordt hoe de structuur 'in werking' is, wordt zichtbaar op welke manieren de werker/coördinator bij bestuurlijke zaken betrokken is, hoe vrijwilligers bij het beleid betrokken zijn en waar beslissingsbevoegdheden liggen.

De werkerscontacten met het bestuur lopen hoofdzakelijk via de bestuursvergaderingen (vijftien maal) en incidenteel via individuele contacten (twee maal), de algemeen coördinator (een maal), andere bestuurlijke lijnen (een maal) of er zijn nog andere werkerscontacten (eveneens een maal).

Vrijwilligers zijn slechts in twee initiatieven via bestuursvergaderingen bij het beleid betrokken. Hun inbreng in het beleid loopt hoofdzakelijk via de vrijwilligersbijeenkomsten (dertien maal). In zes initiatieven loopt hun inbreng via de werker/coördinator en in vier initiatieven treedt een stuurgroep, werkgroep of kerngroep van vrijwilligers als intermediair naar het beleidsniveau op. En een maal zijn er informele contacten tussen vrijwilligers en bestuur(sleden) t.a.v. het beleid.

Qua beslissingsbevoegdheid is de werker/coördinator de spil. In alle gevallen waar een (al of niet betaalde) kracht is, heeft deze ook beslissingsbevoegdheid, terwijl het bestuur slechts vijf keer genoemd wordt als zijnde beslissingsbevoegd. Daarnaast kan beslissingsbevoegdheid ook bij bepaalde vrijwilligers liggen. Dit komt vier maal voor. Dat (in principe) alle vrijwilligers beslissingsbevoegdheid hebben, komt in het geheel niet voor. Evenmin hebben gasten/cliënten beslissingsbevoegdheid.

4.6.4 Draagvlak in de buurt, contact met kerken en extern netwerk

De initiatieven onderhouden op allerlei wijzen contact met hun omgeving: de buurt, kerken. Maar ook de lokale overheid, instanties, zorginstellingen (o.a. GGZ) kunnen tot hun netwerk van externe contacten behoren.

Het contact met de buurt wordt over het algemeen als goed ervaren. Twaalf van de ondervraagde initiatieven noemen het draagvlak in de buurt 'goed', vijf zelfs 'uitstekend'. In één geval wordt het draagvlak in de buurt als 'slecht' betiteld.

Alle initiatieven hebben op de een of andere wijze contact met kerken. Dit contact verloopt bij elf initiatieven via één kanaal en bij negen via meerdere kanalen. Voorbeelden van contacten met kerken zijn publicaties in een kerkblad, voorgaan in kerkdiensten, informatie bijeenkomsten voor kerkleden, contacten via het diaconaat of via (uitwisseling met) predikanten/pastores. Tevredenheid over de kwaliteit van het contact met kerken overheerst bij de respondenten. Allen betitelen het als goed, al is het aantal respondenten wat aan de kleine kant om hier algemeen geldende conclusies aan te verbinden.

Dertien initiatieven hebben contact met de lokale overheid, waarvan in elf gevallen één vorm van contact en in twee gevallen meerdere vormen van contact worden benut. Als vormen worden o.a. contacten met de wethouder, overleg met politieke partijen en een overlegplatform over geloof en samenleving genoemd. Zes initiatieven hebben geen contact met de overheid.

Van de dertien initiatieven die wel contact met de lokale overheid hebben, noemen er vijf dit contact 'goed' en drie 'matig'. Van de overige vijf ontbreekt het antwoord op de vraag naar de kwaliteit van het contact.

Naast contact met kerken en lokale overheid is er een bont palet aan contacten met instanties, zoals politie/wijkagent, wijkoverleg, woningbouwvereniging, maatschappelijk werk, thuiszorg, sociale dienst, maatschappelijke opvang, GGD, (verslavings)zorg- en GGZ-instellingen.

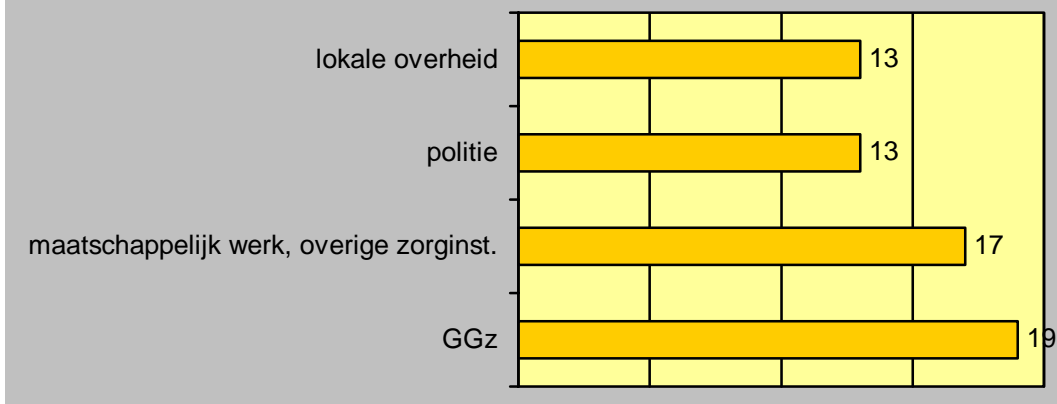
Dertien initiatieven hebben contact met politie of wijkagent, waarvan negen aangeven dat dit contact regelmatig plaatsheeft en vier incidenteel. Vier geven aan nooit contact met de politie te hebben. Van de overige drie ontbreekt het antwoord.

Zeventien initiatieven geven aan met maatschappelijk werk en andere zorginstanties contact te onderhouden. Het contact is weliswaar niet erg intensief. Voor dertien initiatieven betreft het een incidenteel contact en vier hebben regelmatig contact. Slechts een enkel initiatief heeft helemaal geen contact met zorginstellingen of maatschappelijk werk. Twee antwoorden ontbreken.

Het geheel aan externe netwerkcontacten overziend leert dat slecht één initiatief helemaal geen contact met instanties heeft en vijf met één soort instanties. Acht hebben meer dan één soort instanties in haar externe netwerk, waarvan een drietal een tamelijk uitgebreid netwerk heeft en wel vier soorten instanties noemt waarmee men contact onderhoudt. Overigens ontbreken in dit totaalbeeld zes antwoorden.

In de interviews is apart gevraagd naar het contact met GGZ-instalities. Op één na blijken alle initiatieven contact met de GGZ te hebben. Tabel 4.21 biedt een totaal overzicht van het contact met overheid, GGZ en overige (zorg)instanties.

Tabel 4.21 contact met overheid en instanties

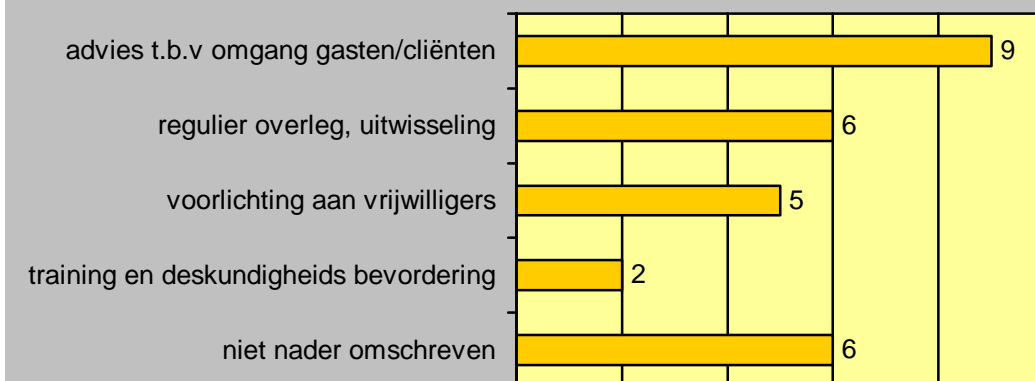

4.6.5 Adviesfunctie van de GGZ

Nader ingezoomd op de aard van het contact met GGZ-instellingen wordt een veelvormigheid van soorten contact zichtbaar (zie tabel 4.22). De adviesfunctie van de GGZ komt hierin het sterkst naar voren. Negen initiatieven geven aan dat men contact met de GGZ heeft met het oog op advies en ondersteuning ten behoeve van de omgang met gasten/cliënten.

Zes initiatieven hebben een regulier overleg of – uitwisseling met de GGZ. Bij vijf initiatieven is de GGZ betrokken bij voorlichtingsactiviteiten aan de vrijwilligers en in twee gevallen geeft de GGZ training en deskundigheidsbevordering aan de beroepskrachten van de betreffende opvanginitiatieven. Bij zes initiatieven zijn de contacten met de GGZ niet nader omschreven.

Tabel 4.22 contact met GGz

4.6.6 Samenhang tussen uitgebreid extern netwerk en veelvormig GGZ-contact

Bij twaalf initiatieven krijgt het contact met de GGZ op één manier vorm. Vijf kennen twee contactvormen en twee zelfs drie. Eén van de ondervraagde initiatieven heeft helemaal geen contact met de GGZ.

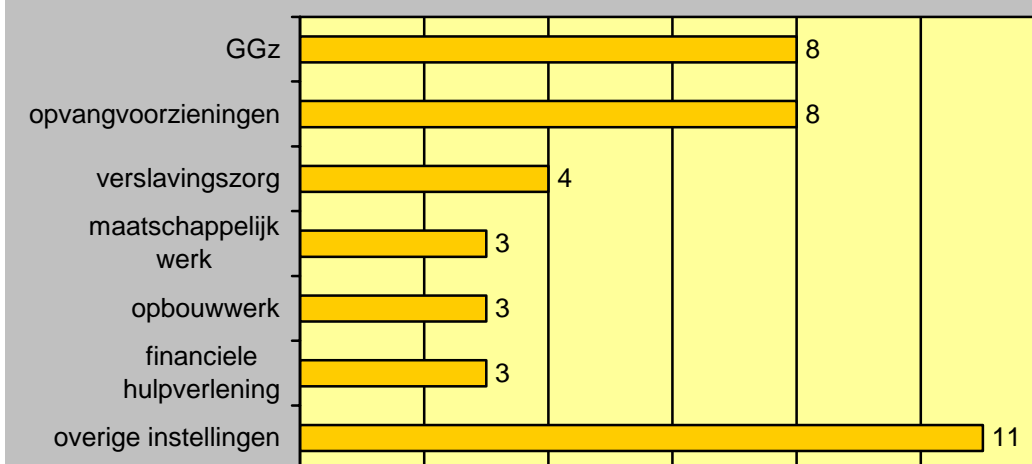
Wanneer een kruisvergelijking gemaakt wordt tussen het aantal soorten instanties waarmee contact is (zie § 4.6.4) en het aantal contactvormen met de GGZ blijkt dat initiatieven met een uitgebreid netwerk van contacten in de regel ook een veelzijdig contact met de GGZ realiseren (zie tabel 4.23). Bij zes van de acht initiatieven die met meer dan één soort instantie contact onderhouden, bestaat het contact met de GGZ uit twee of meer vormen. Bij initiatieven met maar hooguit één soort contactpartner komt dit niet voor. Hun contact met de GGZ krijgt in alle (zes van de zes) gevallen op maar één van de in § 4.6.5 genoemde manieren vorm.

Tabel 4.23 Kruisvergelijking aantal netwerkcontacten – aantal GGZ contactvormen		netwerkcontacten		Totaal
		Geen of 1 contact	meer contacten	
GGZ	1 vorm	6	2	8
contact	2 vormen	0	4	4
vormen	3 vormen	0	2	2
Totaal		6	8	14

4.6.7 Samenwerkingspartners

Behalve dat de initiatieven contacten met instellingen onderhouden, zijn er ook instanties waarmee zij samenwerken. Acht initiatieven geven aan samen te werken de GGZ, en eveneens acht met opvangvoorzieningen. Wat minder vaak worden verslavingszorg (vier maal), maatschappelijk werk (drie maal), opbouwwerk (drie maal) en financiële hulpverlening (eveneens drie maal) als samenwerkingspartner genoemd. Elf noemen 'overige instellingen', waar onder Leger des Heils, Humanitas en GGD, waarmee wordt samengewerkt (zie tabel 4.24).

Tabel 4.24 Samenwerkingspartners

Van bovenstaande zeven soorten samenwerkingspartners worden er door het gros van de initiatieven, twaalf om precies te zijn, twee of meer genoemd. De open Hof in Groningen spant daarbij de kroon met zes soorten, op de voet gevolgd door het Annahuis in Breda, die vijf samenwerkingspartners noemt. Zes initiatieven werken met één soort instantie samen en één initiatief heeft geen enkele samenwerkingspartner.

4.6.8 Samenhang tussen bestaansduur en contact - en samenwerking met anderen

Hoe langer een initiatief bestaat, hoe meer samenwerkingspartners men in de regel heeft (zie tabel 4.25). Deze kruisvergelijking van gegevens leert dat van de tien initiatieven van tien jaar of jonger de helft geen of maar één samenwerkingspartner heeft en de andere helft twee of meer. De initiatieven ouder dan tien jaar hebben voor het merendeel (zeven van de negen) twee of meer samenwerkingspartners. Een kleine minderheid van hen (het resterende tweetal) heeft slechts één of helemaal geen samenwerking met andere instanties.

Tabel 4.25		bestaansduur in jaren		Totaal
		10 jaar of minder	meer dan 10 jaar	
Kruisvergelijking bestaansduur – aantal samenwerkingspartners				
Aantal partners waarmee samenwerking	geen of 1 2 of meer	5	2	7
		5	7	12
Totaal		10	9	19

Aan contacten met instanties hebben de 'jongere' initiatieven daarentegen geen gebrek. Het merendeel van hen (vijf uit zeven) heeft met twee of meer soorten instanties (overheid, politie, zorginstelling, maatschappelijk werk, GGZ) contact, en een minderheid (twee uit zeven) met slechts één soort of geen enkele instantie. Bij de initiatieven ouder dan 10 jaar ligt deze verhouding ongeveer half om half (drie uit zeven, respectievelijk vier uit zeven). Het aantal respondenten is hier echter te klein voor conclusies.

4.6.9 Samenhangen tussen focus en externe contacten

Naarmate een initiatief op een bredere doelgroep focust, heeft men ook met meer soorten instanties contact. Van de acht initiatieven die getypeerd worden met een brede inloop of een brede in- en uitloop, hebben er zes contact met twee of meer soorten instanties. Bij initiatieven met een smalle inloop, - uitloop of - in- en uitloop, overheerst, met vier uit zes, het één-soortige contact met instanties. Dit blijkt uit kruisvergelijking van 'typering naar kernactiviteit/focus' met 'aantal soorten contactinstanties' (zie tabel 4.26). Vanwege het kleine aantal respondenten kunnen hier geen conclusies aan verbonden worden.

Tabel 4.26		Typering naar kernactiviteit/focus		Totaal
		brede inloop brede in- en uitloop	smalle inloop smalle uitloop smalle in- en uitloop	
Kruisvergelijking typering naar kernactiviteit/focus – aantal soorten contactinstanties				
Aantal contactinstanties	1 of geen 2 of meer	2	4	6
		6	2	8
Totaal		8	6	14

Alle initiatieven met een smalle focus hebben contact met de GGZ, al betreft dit hoofdzakelijk (zeven van de acht keer) één vorm van contact. Bij de initiatieven met een brede focus bestaat het contact met de GGZ wat vaker uit meer vormen. Daar hebben zes van de twaalf heeft twee of drie vormen van contact met de GGZ en vijf één contactvorm. Eén initiatief heeft helemaal geen contact met de GGZ. (zie tabel 4.27, kruisvergelijking 'typering naar kernactiviteit/focus' met 'aantal contactvormen GGZ').

Tabel 4.27 Kruisvergelijking typering naar kernactiviteit/focus – aantal contactvormen GGZ'		Typering naar kernactiviteit/focus		Totaal
		brede inloop brede in- en uitloop	smalle inloop smalle in- en uitloop	
AANTGGZ	geen contact	1	0	1
	een vorm	5	7	12
	twee vormen	4	1	5
	drie vormen	2	0	2
Totaal		12	8	20

Portret van een 'gespecialiseerd' buurtpastoraat

Het Oecumenisch Buurtpastoraat Utrecht-Geuzenwijk

Buurtpastoraat betekent: er zijn, bij mensen en groepen mensen in de buurt, met belangstelling voor hun wel en wee, om de waardigheid en zeggenschap van de mensen te versterken, ongeacht iemands geloofs- of levensovertuiging, dus voor geloof en ongelooft.

Het buurtpastoraat Utrecht-Geuzenwijk werkt oecumenisch, dus voor de hele wijk, samen met elke buurtbewoner en werker in de buurt die dat wil.

Het is een manier van kerk-zijn in, van en voor de Geuzenwijk.

Als buurtpastoraat bestaat het sinds 1989 en heeft haar uitvalsbasis in de Roobolkapel. Dit pand, dat sinds 1944 eigendom is van een kerkelijke vereniging, heeft het oppervlak van een tweekamerwoning en bestaat uit een grote huiskamer, een gang, keuken en toilet. Het pand is destijds mee gerenoveerd met de andere woningen in de straat.

Vanuit de Roobolkapel vinden ontmoetingen plaats op straat, bij mensen thuis, op buurtfeesten en buurtbijeenkomsten.

In de Roobolkapel komen ook mensen bij elkaar. Elke maandagmorgen is er open huis en elke dinsdagmorgen is er buurvrouwenpraat.

Twee keer per maand is er op zondagmorgen een viering. Deze hebben als motto: eenvoudig, herkenbaar en iedereen moet mee kunnen doen.

Het Oecumenisch Buurtpastoraat Geuzenwijk heeft een buurtpastor in dienst: dominee Erna Treurniet. Er is ook een aantal vrijwillig medewerkers. Iedereen die dat wil zijn kan medewerker zijn. Dat betekent dat er een laagdrempelig vrijwilligersbeleid gevoerd wordt en dat de grenzen tussen gast en medewerker vloeiend zijn. Er zijn gastvrouwen, maar ook gasten helpen mee afwassen en opruimen. Ook is er iemand die de ruimte schoonhoudt, iemand die de was doet, de planten verzorgt, kleine onderhoudsklusjes doet, iemand die zorgt dat mensen bij wel en wee een kaartje krijgen. Meerdere mensen hebben een sleutel van het pand. Ook zijn er medewerkers die op verzoek of op eigen initiatief eens op bezoek gaan bij iemand.

4.7 Klimaat

4.7.1 Invloed op het klimaat

De aanwezigheid van mensen met een psychische handicap is van invloed op de onderlinge omgang, de regels, de gang van zaken, kortom op het klimaat van de organisatie. Deze invloed wordt door de geïnterviewde initiatieven verschillend beoordeeld. Zeven initiatieven beoordelen deze invloed als 'sterk bepalend' en nog eens zeven als 'enigszins bepalend'. Voor de overige vijf is de aanwezigheid van mensen met een psychische handicap 'niet of vrijwel niet bepalend' voor het klimaat. Van één initiatief ontbreekt het antwoord.

4.7.2 Omgang met regels

In vrijwel alle initiatieven zijn regels van kracht. De mate van regulering wisselt echter nogal. Vijf kennen een vrij sterke of strakke regulering. Daar gelden, naast de normale regels van respectvolle omgang, allerlei expliciete regels bijvoorbeeld t.a.v. (het verbod op) drank- en drugsgebruik, dealen, wapens, agressie, etc. Maar ook op het gebied van uiterlijke verzorging en persoonlijke hygiëne kunnen expliciete regels gesteld worden, bijvoorbeeld t.a.v. douchen, (schone) kleding (i.v.m. stankoverlast), of t.a.v. het gebruik van de ruimte ('niet op de tafels liggen'). Ook de toegang tot de inloop kan vrij strikt gereguleerd zijn (deurbeleid), bijvoorbeeld met een pasjessysteem. In één initiatief is zelfs de tijdsduur dat men binnen mag zijn gelimiteerd (1 uur) en in een ander initiatief mag men maar éénmaal per dag inlopen ('geen in- en uitgeloopt').

Bij negen initiatieven is de mate van regulering 'normaal' te noemen. Daar hanteert men de gebruikelijke regels, bijvoorbeeld t.a.v. taalgebruik, omgangsvormen en 'gewone' huisregels, zonder dat deze op deelterreinen nader gespecificeerd hoeven te worden voor de gasten/cliënten. Wel worden deze soms voor iedereen zichtbaar in de ruimte opgehangen, voor het geval iemand ze zou 'vergeten'.

In vijf initiatieven is sprake van een vrij losse regulering of zijn er nauwelijks regels. Een opmerkelijke regel in een overigens zeer losjes gereguleerd initiatief is het basale 'aanspreekbaar zijn' (d.w.z. 'redelijk' nuchter of niet 'knetterstoned'). Ook de enige en algemene regel 'iedereen is welkom' is in een ander 'regelvrij' initiatief hanteerbaar, omdat er een strikt deurbeleid is waarbij ieder persoonlijk wordt onthaald.

Een aantal initiatieven geeft aan dat regels soms heel moeilijk te handhaven zijn, zelfs als het er maar één is. 'Niet je telefoonnummer of adres aan een cliënt geven' is daar een sprekend voorbeeld van. Eén initiatief kent helemaal geen regels.

4.7.3 Totstandkoming, bijstelling van en reactie op de regels

In de manier waarop de regels tot stand zijn gekomen zijn globaal drie soorten procedures te onderscheiden. Ze worden van bovenaf, door het bestuur of leidinggevende (coördinator) bepaald. Deze gang van zaken is gebruikelijk bij een klein aantal initiatieven, drie om precies te zijn. De regels komen hoofdzakelijk uit de praktijk tot stand: twaalf initiatieven geven aan dat de regels van onderaf, uit de praktijk zijn gegroeid. Bij een drietal initiatieven is er een wisselwerking tussen van bovenaf vastgesteld worden en van onderaf groeien.

Bijstelling van de regels vanwege de (groeivende) aanwezigheid van mensen met een psychische handicap vindt in vijf initiatieven plaats. Tien zien die ontwikkeling geen aanleiding de regels bij te stellen. Van vijf ontbreekt het antwoord op deze vraag.

Bezoekers/cliënten reageren over het algemeen positief op de regels. Een meerderheid van de initiatieven, dertien in getal, geeft dit aan. In twee gevallen staat men neutraal ten opzichte van de regels, of heeft men er geen weet van. Drie initiatieven melden dat gasten/cliënten (soms) moeite hebben met de regels. Zo kan de regel 'niet in- en uitlopen' niet altijd op evenveel begrip bij de bezoekers rekenen. Ook het feit dat op overtreding van regels soms sancties staan, zoals een tijdelijke schorsing, leidt wel eens tot problemen.

Strikte regels ontstaan vaak na eerdere problemen. Soms vindt, na evaluatie, versoepeling van aanvankelijk strak opgestelde regels plaats.

4.7.4 De bepalende aanwezigheid van mensen met een psychische handicap

Het ligt voor de hand te veronderstellen dat een groei van het aandeel mensen met een psychische handicap binnen de doelgroep duidelijk van invloed is op het klimaat van de organisatie. Deze veronderstelling wordt bevestigd door kruisvergelijking van het gegeven 'groei' (zie § 4.2.5) met de variabele 'invloed mensen met een psychische handicap' (zie § 4.7.1).

Initiatieven die te maken hebben met een toegenomen aandeel van mensen met een psychische handicap binnen de doelgroep geven in ruime meerderheid aan dat dit het klimaat sterk (zes uit dertien) of enigszins (eveneens zes uit dertien) beïnvloed heeft (zie tabel 4.28). Vier van de zes initiatieven waar het aandeel gelijk gebleven is zeggen daarentegen dat mensen met een psychische handicap het klimaat niet of nauwelijks beïnvloeden.

Tabel 4.28		is aandeel psychiatrie gegroeid		Totaal
		ja, toegenomen	gelijk gebleven	
Kruisvergelijking groei aandeel psychiatrie – invloed op klimaat				
mensen met een psychische handicap beïnvloeden het klimaat van de organisatie	sterk bepalend	6	1	7
	enigszins bepalend	6	1	7
	(vrijwel) niet bepalend	1	4	5
Totaal		13	6	19

Mensen met een psychische handicap drukken een vrij stevig stempel op het klimaat. Dit valt op te maken wanneer de mate van regulering van een initiatief (zie § 4.7.2) afgezet wordt tegen het gegeven hoe het betreffende initiatief de invloed van mensen met een psychische handicap beoordeelt (zie § 4.7.1). Uit deze kruisvergelijking (zie tabel 4.29) komt naar voren dat de vijf initiatieven die gekenmerkt worden door een strakke regulering, alle vijf ook te maken hebben met bezoekers/cliënten met een psychische handicap die het klimaat sterk (drie maal) of enigszins (twee maal) beïnvloeden. De mate van regulering is dus sterk afhankelijk van het feit of het klimaat van het initiatief 'sterk', 'enigszins' of '(vrijwel) niet' beïnvloed wordt door de aanwezigheid van mensen met een psychische handicap.

Tabel 4.29		invloed psychische handicap op klimaat		Totaal
		sterk of enigszins	(vrijwel) niet	
Kruisvergelijking invloed psychische handicap op klimaat – mate van regulering				
mate van regulering	vrij sterke regulering, specifieke regels normale regulering,	5	0	5
	gebruikelijke omgangsregels	5	4	9
	vrij losse regulering, amper regels	3	1	4
Totaal		13	5	18

Al met al lijkt een groei van het aantal mensen met psychische problemen binnen de doelgroep tot striktere regels te leiden. Uit de kruisvergelijking tussen de mate van regulering (zie § 4.7.2) en het antwoord op de vraag of het aandeel gasten/cliënten met een psychische handicap is gegroeid (zie § 4.2.5) komt naar voren dat een vrij sterke regulering alleen te vinden is op werkplekken waar het aandeel gasten/cliënten met een psychische handicap is gegroeid. Waar dat aandeel niet is gegroeid komen strikte regels niet voor (zie tabel 4.30)

Tabel 4.30		is aandeel psychiatrie gegroeid		Totaal
		ja, toegenomen	gelijk gebleven	
Kruisvergelijking groei aandeel psychiatrie – mate van regulering	mate van regulering vrij sterke regulering, specifieke regels	5	0	5
	normale regulering, gebruikelijke omgangsregels	4	5	9
	vrij losse regulering, amper regels	3	2	5
Totaal		12	7	19

4.7.5 Aanscherping van de regels

Een 'sterke' of een 'enigszins bepalende' invloed van mensen met een psychische handicap op het klimaat betekent overigens niet noodzakelijkerwijs dat de regels om die reden zijn bijgesteld. Van de in totaal veertien initiatieven met de kwalificatie 'sterke' of 'enigszins bepalende' invloed hebben er vijf de regels aangescherpt en zes niet. Van drie van hen ontbreekt een antwoord op deze vraag.

De mate van regulering is een betere graadmeter als het gaat om bijstelling van de regels. Vier van de vijf strak gereguleerde initiatieven melden tevens dat de regels bijgesteld zijn vanwege de aanwezigheid van mensen met een psychische handicap. Ook in één (van de negen) 'normaal gereguleerde' initiatieven, waar de aanwezigheid van mensen met een psychische handicap enigszins het klimaat bepaalt, zijn de regels hierom aangepast.

In de, in totaal vijf, gevallen dat de regels werden aangepast gebeurde dit voornamelijk (drie maal) van bovenaf, één initiatief melde dat (aanpassing van) regels uit de praktijk groeien, en eenmaal betreft het een wisselwerking tussen 'van boven af' en 'uit de praktijk ontstaan'. De steekproef van vijf respondenten is uiteraard te klein voor conclusies.

4.7.6 De praktijk als leerschool voor het stellen van regels

Of er nu een strakke, normale of losse regulering gehanteerd wordt, in z'n algemeenheid geldt dat de praktijk daarvoor de belangrijkste leerschool is. Het vanuit de praktijk groeien van regelgeving komt onder alle drie de maten van regulering (sterk, normaal of los) ongeveer even vaak voor en is bij de sterk en bij de los gereguleerde initiatieven ook duidelijk de meest voorkomende manier waarop regels tot stand komen. En bij zes van de acht 'normaal' gereguleerde initiatieven speelt de praktijk een rol, waarvan in drie gevallen in een wisselwerking met 'van bovenaf'. In totaal speelt de praktijk in vijftien van de achttien 'sterk', 'normaal' of 'los' gereguleerde initiatieven een rol bij het tot stand komen van regels. In twaalf van deze gevallen is de praktijk leidend bij het vaststellen van (strakke, normale of juist losse) regels. Zie onderstaande kruisvergelijking tussen de betreffende variabelen (tabel 4.31).

Tabel 4.31		mate van regulering			Totaal
		vrij sterke regulering, specifieke regels	normale regulering, gebruikelijke omgangsregels	vrij losse regulering, amper regels	
Kruisvergelijking wijze van tot stand komen van regels – mate van regulering	Wijze van totstandkoming van de regels van bovenaf bepaald	1	2	0	3
	van onderaf uit de praktijk gegroeid	4	3	5	12
	zowel van bovenaf als van onderaf tot stand gekomen	0	3	0	3
Totaal		5	8	5	18

Deze praktijkoriëntatie geldt ook voor initiatieven waar mensen met een psychische handicap hun stempel (sterk of enigszins) drukken op het klimaat. Kruisvergelijking tussen 'wijze van tot stand komen van regels' en 'invloed aanwezigheid mensen met psychische handicap op klimaat' leert dat waar de aanwezigheid van mensen met een psychische handicap een sterk of enigszins merkbaar stempel op het klimaat drukt, het 'uit de praktijk opkomen van regels', met negen uit twaalf, veruit de meest voorkomende procedure is. Bij de vijf initiatieven die (vrijwel) geen invloed van mensen met een psychische handicap op het klimaat melden komen alle soorten procedures wat betreft de vaststelling van regels ongeveer even vaak voor (zie tabel 4.32)

Tabel 4.32 Kruisvergelijking wijze van totstandkoming regels – invloed psychische handicap op klimaat		invloed psychische handicap op klimaat		Totaal
		sterk of enigszins	(vrijwel) niet	
Wijze van totstandkoming van de regels	van bovenaf bepaald	1	2	3
	van onderaf uit de praktijk gegroeid	9	2	11
	zowel van bovenaf als van onderaf tot stand gekomen	2	1	3
Totaal		12	5	17

4.7.7 Oudere initiatieven tenderen naar strakkere regels

Ook de bestaansduur van een initiatief speelt een rol bij het aangaan van strikte(re) regels. De initiatieven die langer dan tien jaar bestaan, kennen een gemiddeld sterkere mate van regulering dan die van tien jaar of jonger. Vier van de acht oudere initiatieven kennen een vrij sterke regulering, waar dit bij de jongere initiatieven maar in één van de elf initiatieven het geval is. De jongere initiatieven zijn voor het merendeel normaal (zes maal) tot los (vier maal) gereguleerd. Een losse regulering komt bij de oudere initiatieven bij maar één van de acht voor. Zie tabel 4.33, kruisvergelijking 'bestaansduur' en 'mate van regulering'.

Tabel 4.33 Kruisvergelijking bestaansduur – mate van regulering		bestaansduur in jaren		Totaal
		10 jaar of minder	meer dan 10 jaar	
mate van regulering	vrij sterke regulering, specifieke regels	1	4	5
	normale regulering, gebruikelijke omgangsregels	6	3	9
	vrij losse regulering, amper regels	4	1	5
Totaal		11	8	19

4.7.8 Een brede of een toegespitste doelgroep en de omgang met regels

Omdat de wat oudere initiatieven wat vaker een toegespitste doelgroep hebben (zie § 4.2.2) en zij tevens naar een wat strakkere regelgeving tenderen (zie § 4.7.7) is het te verwachten dat initiatieven die zich op een specifieke doelgroep richten ook wat strakkere regels hanteren. Dit verband tussen focus en mate van regulering blijkt uit de kruisvergelijking tussen 'mate van regulering' en 'typering naar kernactiviteit/focus' (zie tabel 4.34).

Hieruit komt naar voren dat initiatieven met een smalle focus, met drie uit zeven, wat vaker een vrij sterke regulering kennen dan initiatieven met een brede focus waar dit in twee van de twaalf het geval is. Van de twaalf Initiatieven met een brede focus hanteert het merendeel, een achttal om precies zijn, alleen de normale, gebruikelijke (omgangs)regels.

Tabel 4.34		Typering naar kernactiviteit/focus		Totaal
		brede inloop brede in- en uitloop	smalle inloop smalle uitloop smalle in- en uitloop	
mate van regulering	vrij sterke regulering, specifieke regels	2	3	5
	normale regulering, gebruikelijke omgangsregels	8	1	9
	vrij losse regulering, amper regels	2	3	5
Totaal		12	7	19

Opvallend in deze kruisvergelijking is dat eveneens drie van de zeven initiatieven met een smalle focus amper regels kennen. Een smalle focus gaat dus even vaak gepaard met een sterke als met een losse regulering. Je zou dus kunnen zeggen dat er grofweg twee soorten manieren of zienswijzen zijn bij het van stellen van regels bij initiatieven met een smalle focus. Enerzijds heeft de specifieke doelgroep het (blijkbaar) nodig dat er een uitgebreid en duidelijk kader aan regels is, anderzijds wordt er gedacht: deze doelgroep is zo 'bijzonder' dat überhaupt regels hanteren toch niet zoveel zin heeft. Deze dubbele zienswijze wordt bevestigd wanneer gekeken wordt naar hoe de regels tot stand komen. Hiertoe is de kruisvergelijking gemaakt tussen 'wijze van totstandkoming van regels' en 'typering naar kernactiviteit/focus' (zie tabel 4.35). Zonder uitzondering melden alle zeven werkplekken met een smalle focus dat de regelgeving uitsluitend 'van onderaf, uit de praktijk' gegroeid is. Bij initiatieven met een brede focus is het beeld gevarieerder: in vijf van de elf gevallen is de praktijk doorslaggevend, in de andere zes gevallen speelt 'van bovenaf' een rol, en wel even vaak 'alleen van bovenaf' als 'in samenwerking met praktijk' (beide drie maal).

Tabel 4.35		Typering naar kernactiviteit/focus		Totaal
		brede inloop brede in- en uitloop	smalle inloop smalle uitloop smalle in- en uitloop	
wijze van totstandkoming van de regels	van bovenaf bepaald	3	0	3
	van onderaf uit de praktijk gegroeid	5	7	12
	zowel van bovenaf als van onderaf tot stand gekomen	3	0	3
Totaal		11	7	18

Net als in § 4.7.6 blijkt hier het belang van de praktijk als leerschool bij het stellen van en de omgang met regels.

Portret van een 'categoraal' presentiepastoraat

Drugspastoraat Amsterdam

Drugspastoraat houdt zich expliciet bezig met de pastorale begeleiding van een specifieke groep nl. verslaafden. Het werk van drugspastoraat is sterk gericht op individuen. Dit gebeurt tijdens de twee inloopsprekuren of tijdens afspraken in gevangenissen, klinieken, opvanghuizen ed. Mensen komen voor een gesprek, het stellen van levensvragen, luisterend oor, praktische hulp of voor een kop koffie. Pastores krijgen te maken met allerlei problemen of sores van mensen; geen geld voor eten, geen strippenkaart om naar instanties te gaan, geen huis, geen sigaretten etc.

De twee drugspastores worden in hun werk geassisteerd door een groot aantal vrijwilligers (45 pp) die zich vooral bezig houden met het geven van dagelijkse ondersteuning. Men onderhoudt samenwerkingscontacten met maatschappelijke opvang, straatpastoraat en veldwerkers streetcornerwork.

Iedere zondag worden er kerkdiensten gehouden in de Crypte in het centrum van Amsterdam, of de Flierbosdreef in Zuid-Oost. Beide pastores gaan hierin voor, in samenwerking met een speciale groep vrijwilligers (20 pp). Centraal staat bijbeluitleg waarop bezoekers kunnen reageren. Veder is er aandacht voor mensen die ziek zijn of in detentie zitten. Op deze wijze wil men een levende gemeenschap vormen met deze bijzondere doelgroep. Eenmaal per jaar gaat men met zieke drugsgebruikers op bedevaart naar Lourdes.

Drugspastoraat is confrontatie met de dood. Regelmatig gaat men voor in een begrafenisdienst omdat een bezoeker is overleden. Op de begraafplaats van St. Barbara is een verzamelgraf voor mensen die overleden zijn aan de gevolgen van drugsgebruik. Op naamplaten staan hun namen gegraveerd zodat ze bewaard en herinnerd worden.

Het pastoraat heeft een sterk oecumenisch karakter. En vindt plaats onder toezicht van de Raad van Kerken van Amsterdam. Met de Diaconie van de Protestantse Gemeente onderhoudt men nauwe contacten.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het reilen en zeilen van het drugspastoraat en draagt zorg voor de financiën. Het bestuur wordt gevormd uit vrijwilligers van diverse maatschappelijke en kerkelijke organisaties.

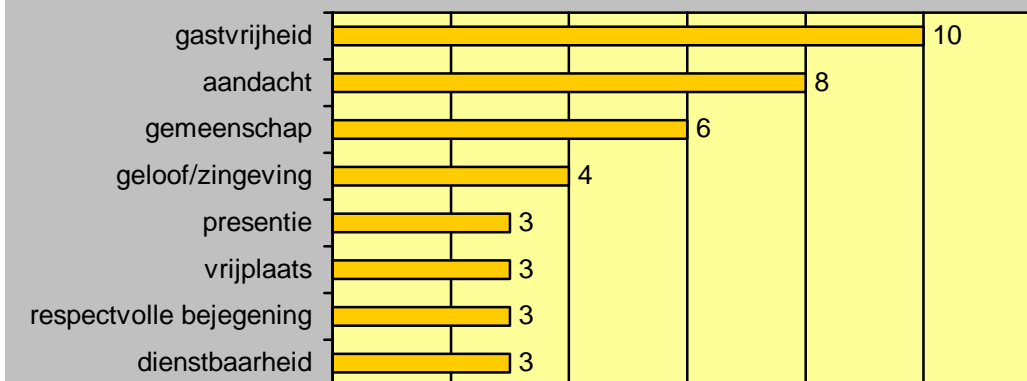
4.8 Identiteit en profiel naar buiten

4.8.1 Gastvrijheid, aandacht en gemeenschapszin

Hoe zien de initiatieven zichzelf? Welke aspecten en factoren vinden zij zelf van belang bij hun profiel naar buiten? Uit alle verschillende antwoorden die de initiatieven op die (impliciete) vraag 'wie zijn we en wat staat ons te doen?' geven, komt een aantal centrale begrippen naar voren of zijn lijnen te zien die onder bepaalde noemers vallen. Zo definieert de helft van de geïnterviewde initiatieven de identiteit in termen van gastvrijheid. Aanduidingen zoals 'iedereen is welkom', 'laagdrempelige opvang', 'open huis' e.d. worden door tien initiatieven gebruikt. Ook het begrip aandacht komt veelvuldig voor in de antwoorden: 'een luisterend oor bieden', 'naar elkaar omzien', 'pastoraat' e.d. wordt door acht van de initiatieven genoemd. Op de derde plaats komen termen die op gemeenschapvorming duiden voor in de gegeven antwoorden: zes initiatieven noemen noties rond gemeenschapsbevordering of gemeenschapszin.

Minder vaak wordt de zelfbenoemde identiteit omschreven in termen die betrekking hebben op geloof of zingeving. In totaal vier maal worden omschrijvingen zoals 'Gods liefde representeren' of 'ontmoeten is een gelovig gebeuren' gebruikt. Begrippen die verwijzen naar presentie ('er zijn', 'aanwezigheid', 'nabijheid aan ...'), begrippen die op het vrijplaats-karakter van het initiatief duiden ('niks hoeft', 'we zijn geen hulpverlening'), begrippen die op respectvolle omgang slaan ('plek waar niet gediscrimineerd wordt', 'iedereen telt') en begrippen die aangeven dat men dienstbaar wil zijn ('diaconaat', 'dienen door daden') worden elk door drie initiatieven in hun antwoorden genoemd. In de antwoorden van de initiatieven kunnen uiteraard meerdere van de genoemde termen/begrippen voorkomen. Tabel 4.36 biedt een totaalbeeld.

Tabel 4.36 Identiteitsomschrijving

4.8.2 Het specifieke van de initiatieven

Vervolgens is gevraagd wat het specifieke is van het initiatief ten opzichte van andere vormen van (laagdrempelige) opvang of hulpverlening. Waarin onderscheidt men zich van anderen? Uit de (impliciete) vraag: "anders dan anderen zijn we ... en anders dan anderen bieden we ...", komt het volgende beeld naar voren.

Voor zeven initiatieven zit het specifieke in de manier van aandacht geven. 'Het is echte ontmoeting', 'één-op-één benadering' en 'een luisterend oor' zijn de antwoorden die daarop doelen.

Zes initiatieven zien het specifieke in de respectvolle bejegening. 'Hier is gelijkwaardigheid', 'het is geen wij-zij'.

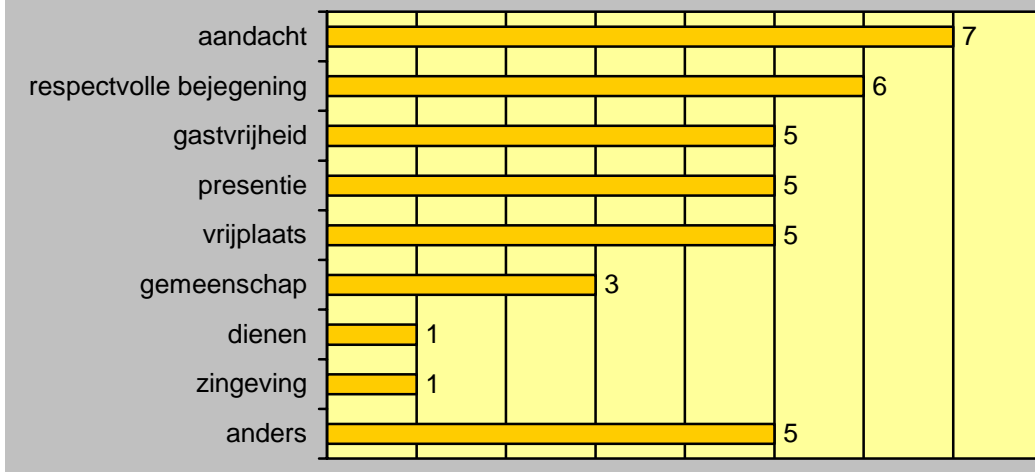
Een vijftal vindt de gastvrijheid ('het is voor iedereen', 'ook voor wie het minst gezien is') specifiek voor de eigen laagdrempelige opvang. Eveneens vijf initiatieven definiëren de eigenheid in termen van presentie ('er zijn om niet', 'trouw', 'volhardend'). En vijf noemen het feit dat men een vrijplaats biedt ('niks hoeft', 'we gaan geen traject aan') specifiek in de eigen opvang.

Drie maal wordt het specifieke gezien in de gemeenschapsbevordering ('wederkerigheid', 'een thuis bieden'). De manier van dienstbaar zijn, ('het is een vorm van belangenbehartiging', 'we komen op

voor ...') en het zingevingaspect gelden elk voor één initiatief als specifiek ten opzichte van andere opvang- of hulpverleningsvormen.

Vijf initiatieven omschrijven het specifieke van de eigen voorziening in andere, niet eenduidig onder bovenstaande noemers te scharen termen. Om een beeld daarbij te geven: het betreft hier de begrippen/antwoorden 'warmte', 'sfeer', 'liefde', 'werk en opvang' en 'anderen tot presentie bewegen'. Tabel 4.37 biedt een overzicht van alle aspecten waarin men zich van andere voorzieningen onderscheidt.

Tabel 4.37 Het specifieke t.o.v. andere voorzieningen

De meeste initiatieven noemen één of twee specifieke identiteitscomponenten: zes noemen één specifiek kenmerk en eveneens zes noemen twee specifieke kenmerken van hun werk. Van de overige acht noemen er vier drie aspecten en twee zelfs vier aspecten waarop men zich van andere opvangvoorzieningen onderscheidt. Van twee ontbreekt het antwoord op deze vraag.

4.8.3 Een onderverdeling: 'ontmoetingscentra' en 'vrijplaatsen'

De begrippen c.q. noemers waaronder de initiatieven zichzelf profileren c.q. onderscheiden van andere voorzieningen, hangen ook met elkaar samen. Bijvoorbeeld: laagdrempelige opvang bieden (valt onder de noemer 'gastvrijheid') is een vorm van diaconaat (gelabeld als 'dienstbaarheid'), en zonder aanwezigheid of nabijheid ('presentie') kun je niet naar elkaar omzien ('aandacht'). Dat 'naar elkaar omzien' heeft overigens ook aspecten van gemeenschapsbevordering in zich. En waar een initiatief 'veiligheid bieden' noemt, heeft dat niet alleen te maken met de notie van vrijplaats, maar ook met bejegening en gemeenschapszin. Bovendien kunnen 'presentie' en 'gastvrijheid' heel dicht tegen elkaar aanliggen. Kortom de identiteitsvormende begrippen vloeien enigszins in elkaar over.

Toch valt er uit de wijze waarop de identiteit door de initiatieven zelf wordt aangeduid (zie § 4.8.1) en de (zelfbenoemde) eigenheid t.o.v. andere voorzieningen (zie § 4.8.2) wel iets af te leiden. Wanneer je de initiatieven die uitsluitend één of meer termen van de drie meest gebruikte aanduidingen hanteren (zie tabel 4.36), afzet tegen zij die uitsluitend of daarnaast (ook) één of meer van de minder gangbare noemers gebruiken, blijkt dat de verhouding ongeveer fifty-fifty is: elf initiatieven noemen uitsluitend één of meer van de drie meest voorkomende ('gastvrijheid', 'aandacht' en/of 'gemeenschap') en negen gebruiken daarnaast of uitsluitend één of meer van de minder gangbare begrippen 'vrijplaats', 'presentie' en/of 'dienstbaarheid'.

Vooronderstelling bij deze onderverdeling is dat initiatieven die minder gangbare begrippen hanteren dat bewust doen. Om te achterhalen of deze vooronderstelling ook klopt, en de onderverdeling tussen 'uitsluitend gebruikelijke noemers' en '(ook) minder gangbare noemers' dus ook relevant is, is een aantal kruisvergelijkingen gemaakt. Een andere mogelijkheid tot onderverdeling zou immers kunnen zijn: de driedeling tussen 'uitsluitend gebruikelijke noemers', 'uitsluitend minder gangbare noemers' en 'combinatie tussen gebruikelijke en minder gangbare noemers'.

Een eerste aanwijzing komt voort uit de kruisvergelijking van de onderverdeling tussen 'uitsluitend gebruikelijke noemers' en '(ook) minder gangbare noemers' met het antwoord dat de initiatieven geven op de vraag waarin zij zich van andere opvangvoorzieningen onderscheiden. Deze kruisvergelijking levert één significantie samenhang op (zie tabel 4.38), namelijk waar de initiatieven aangeven dat het specifieke van de eigen opvang zit in de wijze van aandacht geven, toevallig (of niet) ook de meest genoemde onderscheiding t.o.v. andere voorzieningen (zie tabel 4.37). Het antwoord 'het specifieke zit hem in onze manier van aandacht geven' komt amper voor bij de initiatieven die (ook) de minder gangbare termen hanteren maar vooral bij die initiatieven die uitsluitend één of meer gebruikelijke begrippen ('gastvrijheid', 'aandacht', 'gemeenschap') bezigen. Zes van de negen initiatieven met een uitsluitend gebruikelijke identiteitsaanduiding noemen de wijze van aandacht geven specifiek voor het eigen opvangwerk. Maar voor de negen initiatieven die (ook) minder gangbare aanduidingen gebruiken, is slechts bij één 'de wijze van aandacht geven' het onderscheidend aspect t.o.v. anderen.

Tabel 4.38		omschrijving identiteit		Totaal
Kruisvergelijking gebruikelijke of minder gangbare omschrijving identiteit – het specifieke t.o.v. anderen is wijze van aandacht geven		vrijplaats presentie dienen	gastvrijheid aandacht gemeenschap	
het specifieke zit hem in onze in onze manier van aandacht geven (echte ontmoeting, 1op1-benadering, luisterend oor)	ja	1	6	7
	nee	8	3	11
Totaal		9	9	18

Een hulpmiddel bij het kiezen tussen een onderverdeling in tweeën of in drieën is het maken van een kruisvergelijking met de door de initiatieven gehanteerde doelen of combinatie van doelen (zie § 4.4.1). Een kruisvergelijking met de gehanteerde (combinatie van) doelen vertoont bij een tweedeling beduidend meer samenhang dan bij een driedeling van identiteitsbepalende factoren. Uit de kruisvergelijking tussen doelen/doelcombinaties en de onderverdeling 'uitsluitend gebruikelijke' of '(ook) minder gangbare' identiteitsomschrijving (zie tabel 4.39) komt een duidelijker patroon naar voren dan bij de vergelijking met een driedeling in de identiteitsomschrijving. Zo komt uit tabel 4.39 naar voren dat de doel-combinatie 'presentie&gemeenschap', die van alle enkele of combinaties van doelen ook de meest voorkomende is, alleen voorkomt bij initiatieven die uitsluitend de gebruikelijke noemers 'gastvrijheid', 'aandacht' en/of 'gemeenschap' in hun profiel zetten. En de vier initiatieven die alleen 'presentie' als doel formuleren omschrijven hun identiteit hoofdzakelijk in de minder gangbare termen van 'vrijplaats', 'presentie' en/of 'dienen'.

Tabel 4.39		omschrijving identiteit		Totaal
Kruisvergelijking (combinatie van) doelen – omschrijving identiteit		vrijplaats presentie dienen	gastvrijheid aandacht gemeenschap	
(combinatie van) doelen	gemeenschap	1	1	2
	individuele hulp	2	1	3
	presentie	3	1	4
	presentie en hulp	2	2	4
	presentie en gemeenschap	0	5	5
	hulp en gemeenschap	1	1	2
Totaal		9	11	20

In het onderzoeken van samenhangen tussen identiteitsbepalende factoren en de factoren uit de andere clusters wordt voor de duidelijkheid in het vervolg de onderverdeling aangehouden in de manier waarop initiatieven hun profiel en eigenheid bepalen: Zij die 'gastvrijheid', 'aandacht' en/of 'gemeenschap' in hun vaandel hebben staan, kortweg: de 'aandachtscentra' of beter nog: 'ontmoetingscentra' en zij die (ook) de minder gangbare termen van 'vrijplaats', 'presentie' en/of 'dienstbaarheid' hanteren, kortweg: de 'vrijplaatsen'. Het gaat hier niet om een sluitend aantoonbare wetmatigheid maar om een patroon, of illustratie te ontdekken van hoe de initiatieven tegen zichzelf aankijken. En dan worden twee identiteitsbepalende patronen of profielen zichtbaar: 'hier vindt echte ontmoeting plaats' en 'hier hoeven mensen even niks en kunnen ze zijn zoals ze zijn'.

4.8.4 Vormgeving van de (religieuze) identiteit

Aan de initiatieven is ook gevraagd hoe zij vormgeven aan de (religieuze) identiteit van het inloophuis, kerk- en buurt project of drugs- en straatpastoraat.

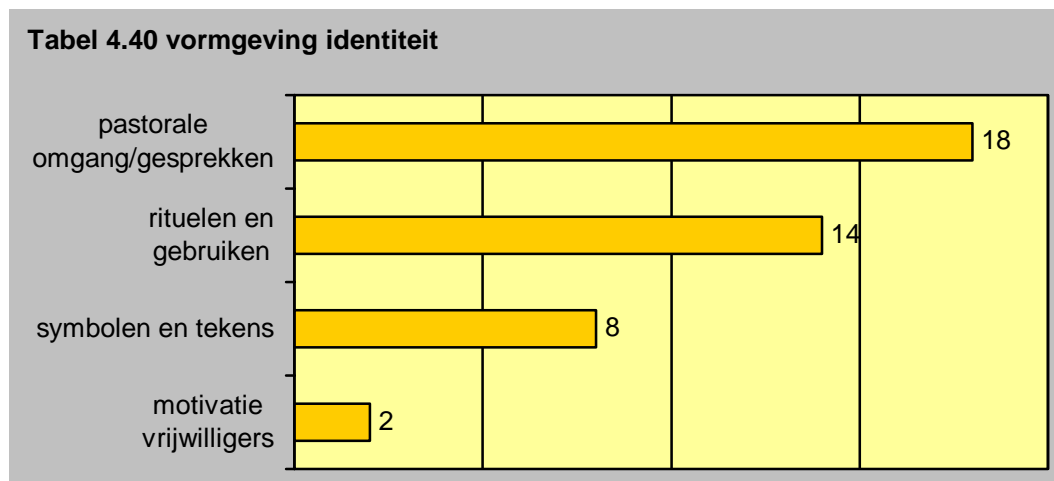
Veruit het vaakst blijkt de (religieuze) identiteit van een initiatief uit de (pastorale) omgang en gesprekken met de gasten/cliënten. Achttien van de twintig initiatieven noemen dit aspect in hun antwoord op de vraag hoe men vorm geeft aan de identiteit.

Voor eveneens een groot deel van de initiatieven, veertien in getal, komt de identiteit tot uiting in het feit dat men allerlei religieuze handelingen, rituelen en gebruiken hanteert. Dit kunnen (wekelijkse) vieringen zijn, of op bepaalde hoogtijdagen (Kerst, Pasen, Pinksteren), maar ook gebed of meditatieve opening van een vergadering of bijeenkomst. Ook rituelen bij doop en rouw/overlijden, o.a. aan de orde bij drugs- en straatpastoraat, horen in dit rijtje thuis en worden door de cliënten ervaren als zinvolle aanvulling op het reguliere hulpaanbod.

Bij acht van de twintig initiatieven komt de identiteit tot uitdrukking in fysieke symbolen en tastbare tekens, bijvoorbeeld een brandende kaars, een kruisteken of een stilte hoek.

Bij een kleine minderheid, twee om precies te zijn, worden eisen gesteld aan de vrijwilligers wat betreft hun (geloofs)identiteit en komt de identiteit tot uiting in hun innerlijke motivatie.

Het aantal manieren waarop de identiteit wordt vormgegeven varieert. Ruim de helft, elf in getal, geeft de identiteit op twee verschillende wijzen vorm, vier initiatieven gebruiken drie verschillende manieren en eveneens vier kennen één manier van vormgeven van de (religieuze) identiteit. Door één initiatief worden alle vier manieren gebruikt om de identiteit vorm te geven. Tabel 4.40 geeft het totaaloverzicht.

4.8.5 De keuze voor een sterk of juist zwak religieus profiel

De mate waarin de (religieuze) identiteit tot uiting komt verschilt per initiatief. Zo is het in de ene plaats voor cliënten van een drugspastoraat heel duidelijk dat het 'iets van de kerk' is, terwijl dit besef in andere plaats nagenoeg of geheel afwezig is.

Uit de interviews is daarom een driepuntsschaal (sterk-gemiddeld-zwak) afgeleid m.b.t. de mate van profilering van de (religieuze) identiteit. Daaruit komt het volgende beeld naar voren.

In negen initiatieven is de profilering van de identiteit 'gemiddeld' te noemen. Zeven profileren de identiteit (bewust) vrij sterk en vier juist (bewust) tamelijk zwak.

In de antwoorden op de vraag 'hoe geef je vorm aan de identiteit?' valt op dat met name initiatieven met een vrij sterke en die met een vrij zwakke (religieuze) profilering daarbij aangeven dat men bewust daarvoor gekozen heeft. Bij initiatieven met een als 'gemiddeld' te kenschetsen religieus profiel komt in de antwoorden niet boven tafel of dit een bewuste keuze is. De aantallen zijn te klein voor een algemene conclusie.

4.8.6 De invloed en reactie van gasten/cliënten op het religieuze profiel

Elf van de twintig ondervraagde initiatieven geven aan dat zij bij de mate waarin de (religieuze) identiteit tot uiting komt rekening houden met de doelgroep. De gasten/cliënten geven volgens hen bijvoorbeeld aan een grote behoefte aan (religieuze) zingeving te hebben of hebben juist een (grote) aversie tegen alles wat met religie of kerk te maken heeft. Vier initiatieven zeggen geen rekening te houden met (gebleken of veronderstelde) behoeften of weerzin m.b.t. religie of zingeving. Van vijf initiatieven val uit de antwoorden niets af te leiden op dit punt.

De gasten/cliënten reageren overwegend positief op de religieuze identiteit van de initiatieven. Zeventien van hen geven dit aan. Bij de overige drie reageren de gasten/cliënten neutraal of hebben zij zelfs geen weet van de (specifieke) religieuze identiteit van het initiatief.

4.8.7 Rituelen en religieuze gebruiken bieden gasten/cliënten houvast

Om te weten op welke wijze de invloed van de gasten/cliënten op de vormgeving van de (religieuze) identiteit zich manifesteert is de kruisvergelijking gemaakt tussen de uitingsvormen van deze identiteit (zie § 4.8.4) en het antwoord op de vraag of bij de (mate van) religieuze profilering rekening wordt gehouden met de (gebleken of veronderstelde) behoefte of allergie van de gasten/cliënten t.a.v. religie en zingeving (zie § 4.8.6). Dan blijkt dat bij initiatieven die zich bij de profilering van de identiteit laten leiden door de (voor- of afkeuren van de) gasten/cliënten de uitingsvorm 'rituelen en gebruiken' (vieringen, gebed e.d.) significant veel vaker voorkomt dan dat dit bij initiatieven het geval is die zich op dat vlak niets aan de behoeften of aversies van hun gasten/cliënten gelegen laten liggen. Rituelen en gebruiken zijn bij negen van de elf initiatieven die met (behoefte of aversies van) gasten/cliënten rekening houden onderdeel van het religieuze profiel.

Rituelen en religieuze gebruiken lenen zich blijkbaar goed om aan te sluiten bij specifieke behoeften of juist gevoeligheden. Bij de vier initiatieven die aangeven bij de vormgeving van de (religieuze) identiteit geen rekening te houden met behoeften of gevoeligheden van de gasten/cliënten zijn rituelen en gebruiken maar in één geval onderdeel van het religieuze profiel (zie tabel 4.41). Overigens geldt hetzelfde verband het gebruik van fysieke symbolen en tekens bij de vormgeving van de religieuze identiteit, al is de relatie tussen deze gegevens minder duidelijk zichtbaar. Drie van de elf initiatieven die anticiperen op de religieuze behoeften of aversie van de gasten/cliënten hebben tastbare religieuze symbolen, waar dit bij slechts één van de vier niet-rekeninghoudende initiatieven het geval is.

Tabel 4.41		mate van profilering ingegeven door behoefte of aversie van gasten/cliënten		Totaal
		ja	nee	
uitdrukking identiteit	rituelen/gebruiken pastorale omgang fysieke symbolen	3	1	4
	rituelen/gebruiken pastorale omgang	6	0	6
	pastorale omgang	2	3	5
Totaal		11	4	15

4.8.8 Het religieuze profiel van 'ontmoetingscentra' en 'vrijplaatsen'

'Vrijplaatsen' onderscheiden zich van 'ontmoetingscentra' in de mate waarin zij bij de profilering van hun religieuze identiteit rekening houden met (de behoefte of aversie van) cliënten. In bijna alle 'vrijplaatsen' wordt de mate van profilering van de identiteit beïnvloed door de wijze waarop de gasten/cliënten daarover denken. Bij de 'ontmoetingscentra' is dat maar in de helft van de gevallen zo. Uit de betreffende kruisvergelijking (zie tabel 4.42) komt naar voren dat acht van de negen 'vrijplaatsen' bij het vormgeven van de religieuze identiteit rekening houdt met de religieuze behoefte of aversie van de gasten/cliënten. Bij de 'ontmoetingscentra', gekenschetst door het hanteren van uitsluitend de gebruikelijke identiteitscomponenten 'gastvrijheid', 'aandacht' en/of 'gemeenschap', is dit bij drie van de zes het geval.

Tabel 4.42		omschrijving identiteit		Totaal
Kruisvergelijking rekening houden met religieuze behoefte/aversie – omschrijving identiteit		vrijplaats presentie dienen	gastvrijheid aandacht gemeenschap	
mate van profilering ingegeven door (veronderstelde) behoefte of aversie van gasten/cliënten	ja	8	3	11
	nee	1	3	4
Totaal		9	6	15

4.8.9 Zichtbare symbolen springen in het oog bij de vormgeving van de religieuze identiteit

Een sterke profilering van de (religieuze) identiteit gaat vaak gepaard met het gebruik van (tastbare) symbolen en tekens als uitingsvorm van die identiteit. Bij initiatieven met een gemiddeld of zwak (religieus) profiel komt deze uitingsvorm niet voor. Dit komt naar voren in de kruisvergelijking tussen de mate van profilering van de religieuze identiteit met de vormen waarin deze identiteit tot uitdrukking komt (zie tabel 4.43). Hierin wordt ook zichtbaar dat een sterk religieus profiel ook vaker meer uitingsvormen van de identiteit kent en een zwak religieus profiel juist minder. Dit is een overigens voor de hand liggend verband.

Tabel 4.43		profilering van de identiteit			Totaal
Kruisvergelijking mate van religieuze profilering – uitdrakkingsvormen identiteit		sterk	gemiddeld	zwak	
uitdrukking identiteit	rituelen/gebruiken pastorale omgang fysieke symbolen	5	0	0	5
	rituelen/gebruiken pastorale omgang	2	5	1	8
	pastorale omgang	0	2	3	5
	anders	0	2	0	2
Totaal		7	9	4	20

Waardering voor elkaar

Liesbeth: 'In de 17 jaar dat ik bij het Inloophuis Schothorst kom heb ik ontzettend veel geleerd. Ik heb kennis gemaakt met andere mensen, andere ideeën en andere godsdiensten. Het is de waardering voor elkaar waarvoor ik nog steeds naar het inloophuis kom.'

4.8.10 Initiatieven met smalle focus profileren zich vaker als 'vrijplaats'

De focus van een initiatief is een vrij bepalende factor in hoe een initiatief zich naar buiten toe profileert. Initiatieven met een brede focus voldoen met negen uit twaalf beduidend vaker aan het profiel van 'ontmoetingscentrum'. Initiatieven met een smalle focus hebben omgekeerd significant vaker (met zes uit acht) het profiel van 'vrijplaats' (zie tabel 4.44).

Tabel 4.44		Typering naar kernactiviteit/focus		Totaal
		brede inloop brede in- en uitloop	smalle inloop smalle uitloop smalle in- en uitloop	
omschrijving identiteit	vrijplaats presentie dienen	3	6	9
	gastvrijheid aandacht gemeenschap	9	2	11
Totaal		12	8	20

4.8.11 Rekening houden met de religieuze behoeften van gasten/cliënten met een psychische handicap

Een laatste verband dat in deze paragraaf over het profiel naar buiten interessant kan zijn is de mogelijke relatie tussen een groei van het aandeel mensen met een psychische handicap en de constatering of men bij de mate van religieuze profilering rekening houdt met de behoeften of aversie van de doelgroep. Uit de betreffende kruisvergelijking (zie tabel 4.45) komt naar voren dat de invloed die het aandeel van mensen met een psychiatrische handicap heeft op hoe men de identiteit naar buiten profileert, behoorlijk sterk is. Acht van de negen initiatieven die het aandeel van mensen met een psychische handicap hebben zien groeien geven tevens aan dat de mate van profilering ingegeven is door (gebleken of veronderstelde) behoefte of aversie van hun gasten/cliënten. Bij de zes waar het aandeel gasten met psychische problemen gelijk is gebleven ligt het wel of niet anticiperen op religieuze behoeften of aversie drie om drie. Van vijf ontbreekt in deze kruisvergelijking overigens de score.

Tabel 4.45		is aandeel psychiatrie gegroeid		Totaal
		ja, toegenomen	gelijk gebleven	
mate van profilering ingegeven door (veronderstelde) behoefte of aversie van gasten/cliënten	ja	8	3	11
	nee	1	3	4
Totaal		9	6	15

4.9 Toerusting, scholing en inspiratiebronnen

4.9.1 De toerustingsbehoefte van vrijwilligers en beroepskrachten

Een achterliggende reden voor dit onderzoek is om daarmee ook inzicht te krijgen in de toerustingsbehoefte van werkers en vrijwilligers. Daarom is daar aan het eind van elk interview expliciet naar gevraagd. Twaalf van de negentien initiatieven met vrijwilligers geven aan dat deze zich voldoende toegerust voelen om mensen met een psychische handicap op te vangen en te begeleiden. Vrijwilligers leren dit in de regel al doende en gaan daarbij af op hun intuïtie. Maar ook de onderlinge uitwisseling op vrijwilligersavonden en specifieke vrijwilligerstrainingen en informatiebijeenkomsten sterken hen daarbij. Zes initiatieven geven echter aan dat vrijwilligers zich niet altijd voldoende toegerust te voelen. Van één ontbreekt het antwoord.

Ook beroepskrachten geven in meerderheid aan voldoende toegerust te zijn. In elf van de zeventien werkplekken met beroepskrachten is dit het geval. Maar van de overige zes deel geven er drie aan soms niet voldoende toegerust te zijn en de andere drie geven onomwonden 'nee' als antwoord op de vraag of men voldoende is toegerust voor de opvang en begeleiding van mensen met een psychische handicap.

De beroepskrachten halen hun toerusting o.a. uit de uitwisseling met andere collega's, bijvoorbeeld op bijeenkomsten van het LOND en andere netwerkdagen. Ook intervisie met collega's uit andere vormen van (categoriaal) pastoraat, uitwisseling met andere werkers in de stad en specifieke cursussen via een GGZ-instelling in de buurt worden in dit verband genoemd.

Overigens wordt een aantal malen aangegeven dat een 'teveel' aan informatie c.q. deskundigheid op het gebied van de GGZ ook in zijn tegendeel kan verkeren, zowel bij de vrijwilligers als de beroepskrachten. Mensen onbevangen tegemoet treden en geen labels willen plakken staan immers bij de initiatieven hoog in het vaandel. Niet vanuit een bepaalde diagnose werken en niet willen weten wat iemand 'mankeert', onderscheidt hen ook van andere hulpverleners.

4.9.2 Inspiratie en scholing

Om het werk vol te houden is inspiratie en scholing nodig. Gevraagd naar waar men dit vandaan haalt, komt het volgende beeld naar voren.

Bij elf initiatieven haalt men de inspiratie uit het werk zelf. O.a. de omgang met de gasten/cliënten wordt in dit opzicht als bemoedigend ervaren. De ervaring 'je krijgt er zoveel voor terug' wordt breed gedeeld. Tienmaal wordt bijbel en geloof genoemd als bron om het werk vol te houden.

In totaal noemen zes initiatieven zowel bijbel en geloof als het werk zelf de inspiratiebronnen. Negen noemen één van beide, waarvan viermaal bijbel en geloof en vijfmaal het werk zelf de inspiratiebron vormt. De overige vijf noemen geen van beide inspiratiebronnen.

Acht halen hun scholing bij professionele (trainings)instituten. O.a. het Kor Schippersinstituut wordt in dat verband genoemd. Twaalf maal wordt het werk zelf, c.q. de onderlinge uitwisseling, een bron van scholing genoemd. Dit komt o.a. aan bod op netwerkdagen, coördinatoren dagen en (georganiseerd) overleg met andere stedelijke werkers. De behoefte elkaars motivaties en ervaringen te delen is vrij groot.

In totaal noemen vijf initiatieven zowel het werk zelf als trainingsinstituten als scholingsbron. Tien noemen één van beide: driemaal is dat alleen het trainingsinstituut en zeven maal alleen het werk zelf. Vijf initiatieven noemen geen van beide scholingsbronnen.

4.9.3 Scholing en inspiratiebronnen van gespecialiseerde initiatieven

In § 4.2.2 komt de tendens naar voren dat oudere initiatieven wat vaker een toegespitste focus hebben. Zij hebben zich in de loop der tijd ontwikkeld tot meer gespecialiseerde opvanginitiatieven. In het kader van dit onderzoek is het daarom ook van belang na te gaan of er samenhangen te ontdekken zijn tussen enerzijds de bestaansduur en de doelgroep van een initiatief en anderzijds de wijze waarop men inspiratie opdoet en scholing zoekt om het werk vol te houden.

Uit de kruisvergelijking van de bestaansduur van de initiatieven met respectievelijk de gegevens m.b.t. inspiratiebron en die m.b.t. scholing komen twee mogelijk relevante samenhangen naar boven.

De initiatieven ouder dan tien jaar halen iets vaker hun inspiratie uit het werk zelf (zie tabel 4.46). Dit geldt voor zes van de negen oudere initiatieven, terwijl dit bij de elf jongere initiatieven maar bij vijf het geval is. De kruisvergelijking van bestaansduur met de inspiratiebron bijbel en geloof levert geen specifiek beeld op.

Tabel 4.46		bestaansduur in jaren		Totaal
Kruisvergelijking bestaansduur – inspiratiebron		10 jaar of minder	meer dan 10 jaar	
inspiratie komt uit het werk zelf	nee	6	3	9
	ja	5	6	11
Totaal		11	9	20

De jongere initiatieven halen hun scholing wat vaker uit de onderlinge uitwisseling (zie tabel 4.47). Acht van de elf jongere initiatieven geven dit aan, terwijl maar vier van de negen oudere initiatieven de onderlinge uitwisseling als scholingsbron noemen. Uit de kruisvergelijking van bestaansduur met trainingsinstituut als scholingsbron komt geen patroon naar voren.

Tabel 4.47		bestaansduur in jaren		Totaal
Kruisvergelijking bestaansduur – scholing		10 jaar of minder	meer dan 10 jaar	
scholing wordt gehaald uit onderlinge uitwisseling	nee	3	5	8
	ja	8	4	12
Totaal		11	9	20

Dezelfde trends als in tabel 4.46 en tabel 4.47 komen naar boven bij kruisvergelijking van kernactiviteit/focus met inspiratiebron respectievelijk scholingsbron. Initiatieven met een smalle focus halen vaker hun inspiratie uit het werk zelf. Dit geldt voor zes van de acht initiatieven met een smalle focus, waar dit bij de twaalf die zich op een brede doelgroep richten ongeveer half om half is (zie tabel 4.48).

Tabel 4.48		Typering naar kernactiviteit/focus		Totaal
Kruisvergelijking kernactiviteit/focus – inspiratiebron		brede inloop brede in- en uitloop	smalle inloop smalle uitloop smalle in- en uitloop	
inspiratie komt uit het werk zelf	nee	7	2	9
	ja	5	6	11
Totaal		12	8	20

En initiatieven met een brede inloop of – in- en uitloop doen, net als de jongere initiatieven, wat meer aan onderlinge uitwisseling als het gaat om opdoen van scholing. Bij de initiatieven die zich op een toegespitste doelgroep richten, is de onderlinge uitwisseling slechts bij twee van de acht een bron van scholing. Van de twaalf initiatieven met een brede focus scholen zich er tien door middel van onderlinge uitwisseling (zie tabel 4.49).

Tabel 4.49		Typering naar kernactiviteit/focus		Totaal
Kruisvergelijking kernactiviteit/focus – scholing		brede inloop brede in- en uitloop	smalle inloop smalle uitloop smalle in- en uitloop	
scholing wordt gehaald uit	nee	2	6	8
onderling uitwisseling	ja	10	2	12
Totaal		12	8	20

In het feit dat de wat oudere initiatieven en de initiatieven met een smalle focus vergelijkbare patronen te zien geven, valt wederom een bevestiging te lezen van wat al eerder boven tafel kwam. De initiatieven die een specifieke doelgroep bedienen, zijn daar in de loop der tijd naar toe gegroeid.

4.9.4 Inspiratie en scholing in relatie tot het aandeel gasten/cliënten met psychische handicap

Tenslotte is voor dit onderzoek van belang of er bij de initiatieven waar het aandeel gasten met een psychische handicap gegroeid of relatief hoog is een patroon te ontdekken is in de wijze waarop men scholing of inspiratie opdoet voor het werk.

Wat betreft de inspiratiebronnen voor het werk valt het volgende op te maken.

Initiatieven waar meer dan de helft gasten/cliënten met psychische problemen te kampen heeft ontlenen hun inspiratie voor het werk wat vaker aan bijbel en geloof. Zeven van de negen initiatieven met meer dan 50% bezoekers/cliënten meteen psychische handicap noemen dit. Bij de initiatieven met 50% of minder gasten/cliënten met een psychische handicap ligt het ongeveer omgekeerd. Zij noemen bijbel en geloof niet als inspiratiebron (zie tabel 4.50).

Tabel 4.50		percentage bezoekers met psychische handicap		Totaal
Kruisvergelijking percentage bezoekers met psychische handicap – inspiratiebron		50% of minder	meer dan 50%	
inspiratie komt uit	nee	7	2	9
bijbel en geloof	ja	3	7	10
Totaal		10	9	19

Ook bij initiatieven die een groei hebben doorgemaakt wat betreft het aandeel 'psychiatrie' onder hun gasten/cliënten is een vergelijkbare tendens zichtbaar. Zij noemen vaker (i.c. acht van de dertien keer) bijbel en geloof als inspiratiebron in vergelijking tot initiatieven waar het aandeel gelijk is gebleven. Bij die laatste categorie is dat twee van de zeven keer (zie tabel 4.51).

Tabel 4.51		is aandeel psychiatrie gegroeid		Totaal
Kruisvergelijking groei aandeel gasten/cliënten met psychische handicap – inspiratiebron bijbel/geloof		ja, toegenomen	gelijk gebleven	
inspiratie komt uit bijbel en geloof	nee	5	5	10
	ja	8	2	10
Totaal		13	7	20

Wat betreft de inspiratiebron 'het werk zelf' geldt voor de plekken waar het aandeel 'psychiatrie' gegroeid is hetzelfde. Daar wordt heel dikwijls, in negen van de dertien gevallen om precies te zijn, aangegeven dat het werk zelf inspirerend is. Waar het aandeel 'psychiatrie' gelijk is gebleven, is dat aantal relatief lager: slechts twee van de zeven (zie tabel 4.52)

Tabel 4.52		is aandeel psychiatrie gegroeid		Totaal
Kruisvergelijking groei aandeel gasten/cliënten met psychische handicap - inspiratiebron het werk zelf		ja, toegenomen	gelijk gebleven	
inspiratie komt uit het werk zelf	nee	4	5	9
	ja	9	2	11
Totaal		13	7	20

Een laatste relevante samenhang in dit kader komt naar voren uit de kruisvergelijking tussen de onderlinge uitwisseling als bron van scholing met het gegeven of het aandeel mensen met een psychische handicap gegroeid is of juist gelijk is gebleven. Bijna alle (i.c. zes van de zeven) initiatieven waar het aandeel 'psychiatrie' gelijk is gebleven, geven aan dat zij hun scholing halen uit onderlinge uitwisseling. Voor de dertien initiatieven die een groei hebben doorgemaakt is dit ongeveer de helft. Zes noemen onderlinge uitwisseling wel en zeven noemen het niet als scholingsbron (zie tabel 4.53)

Tabel 4.53		is aandeel psychiatrie gegroeid		Totaal
Kruisvergelijking groei aandeel gasten/cliënten met psychische handicap – scholing		ja, toegenomen	gelijk gebleven	
scholing wordt gehaald uit onderling uitwisseling	nee	7	1	8
	ja	6	6	12
Totaal		13	7	20

Wat betreft de scholing door professionele trainingscentra tekent zich - noch op het gebied van al of geen groei van het aandeel 'psychiatrie', noch wat betreft het kenmerk hoog (meer dan de helft) of minder hoog percentage bezoekers met een psychische handicap - een bepaald patroon af bij de betreffende initiatieven. Het aantal initiatieven in de steekproef dat scholing van een trainingsinstituut afneemt (acht om precies te zijn), is hier ook te klein voor.

4.10 Aanvullende opmerkingen

Naar aanleiding van de vraag of men nog iets gemist heeft in het interview of anderszins iets kwijt wil, hebben veertien initiatieven gebruikgemaakt van de mogelijkheid aanvullende opmerking te plaatsen. Deze zijn hieronder zonder toelichting en in willekeurige volgorde weergegeven.

- *Fijn dat we ook 20% andere gasten hebben (aanloophuis Alkmaar).*
- *Nieuwe vrijwilligers worden geworven via de Vacature Bank. Voorheen kwamen de gastmensen vanzelf, nu gaat dat moeizaam. Werving via de Vacature Bank geeft wel weer eigen problemen. De nieuwe vrijwilligers komen niet vanuit het werk en zeggen gemakkelijker soms vergaderingen af (inloophuis Amersfoort-Schothorst).*
- *Het overleg met Porticus leidt tot vragen over en weer en dat heeft een positieve uitwerking (kerk- en buurtproject Amsterdam-Noord).*
- *Zijn er niet mogelijkheden om gelden te verkrijgen uit Europese potjes? (open huis Assen).*
- *Wij zijn uiteraard meer dan inloop alleen. Er is ook kinderwerk, buurtwerk, etc. De inloop is beperkt tot twee maal per week. Daarnaast hebben wij veel contacten met de mensen omdat we voor een aantal van hen ook postadres zijn. En verder zijn er nog de contacten in de wijk (Annahuis Breda).*
- *Mensen ervaren zichzelf niet altijd als triest! In het inloopschip melden zich jonge managers als vrijwilliger omdat ze vinden dat ze iets moeten doen. Aan het begin van het jaar heb ik contact met een aantal mensen van de doelgroep over mijn aanwezigheid en betrokkenheid. Op grond daarvan schrijf ik mijn werkverslag. En dat wordt besproken met collega's uit het land (straatpastoraat Den Bosch).*
- *Wij doen ons werk alleen in het inloophuis. In principe niet buiten, uitzonderingen daargelaten. Het moet hier gebeuren. Mensen kunnen zoek raken, daar worden we zenuwachtig van. Iemand wordt gemist, dan doen we wel navraag! De vrijwilligers bezoeken de gasten niet, wij wel in het ziekenhuis. Soms zijn we ook betrokken als iemand komt te overlijden. We zijn wel lid van het LOND, maar nog nooit bij een LOND-bijeenkomst geweest. We lezen wel de notulen daarvan. Druggebruikers komen we hier nauwelijks tegen. LOND haalde mij binnen met: er zullen heus wel eens alcohol of drugverslaafden binnenkomen... (citypastoraat Enschede).*
- *We hebben ook een groep meisjes van 13 – 15 jaar, die samen boodschappen doen en samen eten. Daarbij ligt het accent op het samen doen van dingen (inloophuis Goes)*
- *Het landelijk beleid met betrekking tot het opnemen – doen opnemen van mensen met een psychiatrische handicap dient te worden aangepast c.q. te worden aangescherpt (Open Hof Groningen)*
- *We zijn blij met wat er georganiseerd wordt voor coördinatoren en vrijwilligers aan dagen en met het cursusboek. Voor het eerst dit jaar zijn we ook de zomermaanden open geweest. Er waren elke dag bezoekers! (inloophuis Huizen)*
- *Vanwege het feit dat we nu 20 nieuwe medewerkers erbij krijgen kunnen we geen intake gesprekken met de mensen apart voeren. Maar deze manier van per groepje met mensen in gesprek bevalt ons uitstekend. We spelen situaties. De mensen zelf ervaren het als zeer plezierig (aanloophuis Leeuwarden)*
- *Het vrijwilligersweekend dat wordt aangeboden door het ICB is qua thematiek prima, maar hier willen ze geen overnachting erbij. Als het alleen overdag was, dan zou men er wel heen gaan. Hier kunnen gasten ook gastvrouw/man worden (inloophuis Raalte)*

- *De grens is soms heel dun tussen vrijwilligers en doelgroep, en als het zo door elkaar loopt is het ook uitermate ingewikkeld. Bijvoorbeeld ook het met elkaar praten over schuldhulpverlening, dat doe je niet, dat willen ze van elkaar niet weten. Dus daarover kan je geen avonden beleggen (buurtpastoraat Utrecht-Geuzenwijk)*
- *Doordat wij steeds een tentoonstelling in huis hebben komen er ook andere gasten binnen dan alleen mensen met een psychische handicap. En dat is van groot belang (inloophuis Vlaardingen)*

Bijlage A De vragenlijst

Historie

1. Hoe lang bestaat het project al?
2. Wie zijn de initiatiefnemers van het project?

Veel lokale NUM, ICB en LOND projecten/inloophuizen hebben contacten met mensen met een psychiatrische achtergrond.

3. Herkent u deze thematiek in uw eigen situatie?
4. Is deze thematiek opzichte van het verleden gegroeid, gelijk gebleven, minder geworden?
5. Hoe groot schat u het *huidige* percentage mensen met een psychiatrische achtergrond op het totaal aantal bezoekers van uw project/inloophuis?
6. Aan wat voor mensen denken jullie dan?

Wijze van leidinggeven

1. Hoe groot is uw organisatie, verdeeld over betaalde / onbetaalde werkers en vrijwilligers?
2. Kunt u een beschrijving geven hoe uw werkdag er gewoonlijk uitziet?
3. Hoe is het overleg tussen leiding (werkers) en vrijwilligers geregeld?
4. Wie neemt de beslissingen?
5. Hoe is het overleg tussen bestuur en werkers geregeld?
6. Zijn er specifieke beleidsbeslissingen genomen t.a.v. de omgang binnen uw organisatie met mensen met een psychiatrische achtergrond?
7. Welke?
8. Hoe zijn deze beslissingen tot stand gekomen?
9. Hebben de deelnemers / bezoekers invloed op de wijze van leiding geven?
10. Op welke wijze wordt dat zichtbaar?
11. Voel je je als leiding voldoende gesteund?
12. Door de .achterban? Vrijwilligers? Bezoekers? Bestuur?

Doelen/taken

(doelen: manifest, concreet, gemeenschappelijk, inspirerend; taken: aantrekkelijk)

Doelen:

1. Wat ziet u als algemeen doel van deze organisatie?
2. Wordt dit doel door bestuur, de werkers en vrijwilligers gemeenschappelijk gedragen?

3. Heeft u een specifiek doel ontwikkeld voor de groep mensen met een psychiatrische achtergrond?
4. Wie willen jullie bereiken?
5. En lukt dat ook?
6. Hoe benutten jullie de kwaliteiten van de mensen?
7. Hoe blijf je de meest kwetsbaren nabij?
8. Roept dat ook spanningen op met andere groepen mensen in de buurt / in het huis?
9. Bieden jullie activiteiten aan speciaal gericht op het vergroten van de verantwoordelijkheid / betrokkenheid?
10. Op welke wijze bieden jullie die activiteiten aangeboden?
11. Hebben jullie de indruk dat de gasten zich hierdoor overvraagd voelen?

Taken:

1. Hoe zijn de taken van werkers en vrijwilligers binnen uw organisatie verdeeld?
2. Wie bepaalt de inhoud van deze taken?
3. Waar komen de ideeën vandaan?
4. Zijn er ook taken die door deze mensen worden vervuld?
5. Welke?
6. Wat vinden jullie zelf dat goed gaat?
7. Wat zien jullie als uitdagingen / mogelijkheden?
8. Zien jullie het ook als een taak om de thematiek present te stellen naar: de politiek, de overheid, de kerken, instanties, zelforganisaties?
9. Hoe doe je dat?
10. Wat zijn de effecten?

Structuur

(formeel en informeel relaties)

1. Hoe ziet de structuur van uw organisatie eruit? (mate van hiërarchie)
2. Waar komen de bestuursleden vandaan?
3. Wie vertegenwoordigen zij?
4. Hoe is het contact met de werkers geregeld?
5. Hoe worden de vrijwilligers betrokken bij de vaststelling van het beleid?
6. Wie hebben er beslissingsbevoegdheid binnen uw organisatie?

7. Is er draagvlak in de buurt?
8. Hoe zijn de contacten met de kerken geregeld?
9. Hoe is het contact met de lokale overheid geregeld?
10. Hoe is het contact met instanties geregeld: politie, maatschappelijk werk?
11. Is er contact met de GGZ en hoe is dat contact?
12. Met wie werk je samen?

Klimaat

(procedures en omgangsvormen)

1. Wat is de invloed van de mensen met een psychiatrische achtergrond op het geheel van het inloophuis / het kerkenbuurt werk / het straat en drugspastoraat?
2. Op welke wijze manifesteert zich dit?
3. Hoe wordt er over deze mensen gesproken? Door de andere bezoekers / buurtbewoners? Door de vrijwilligers?
4. Zijn er regels?
5. Welke zijn de regels?
6. Hoe zijn die regels tot stand gekomen?
7. Zijn die regels bijgesteld door de aanwezigheid van mensen met ...?
8. Waarom? En op welke wijze?
9. Hoe reageren de bezoekers op de regels?

Identiteit/profiel

(te zien als uitvloeisel van doelen)

Taken en doelen moeten gezien worden als uitvloeisel van de bedoelingen van de organisatie. Met identiteit wordt bedoeld een gedeelde zelfdefinitie: wie zijn we en wat moeten we doen.

1. Hoe zou u de identiteit van uw organisatie willen omschrijven. (alleen inloophuis of meer)
2. Heeft de aanwezigheid van de groep mensen met een psychiatrische handicap hier invloed op gehad?
3. Zo ja, hoe?
4. Zijn er ook andere opvang mogelijkheden in de buurt en hoe is de relatie met deze instellingen?
5. Wat is het specifieke van jullie project?
6. Hoe geef je vorm aan de identiteit?

7. Hoe wordt er op de identiteit van het huis gereageerd?

Geheel

Het onderzoek wil inzicht geven in de randvoorwaarden die nodig zijn om dit project opvang adequaat te laten zijn. Daarin spelen twee zaken mogelijk een rol: de invloed van de groep mensen met een psychiatrische handicap op het algemeen functioneren van uw project en de begeleiding van deze groep mensen door uw project.

1. Is er bij de vrijwilligers de indruk dat men voldoende is uitgerust en toegerust op dit terrein?
2. Welke behoeften zijn dat?
3. Idem ten aanzien van de beroepswerkers?
4. Welke?
5. Waar halen jullie je inspiratie en je scholing vandaan?
6. Wat heb je gemist in de vraagstelling?
7. Wat zou je ons nog willen zeggen?
8. Hoe zien jullie de toekomst van jullie project?

Bijlage B De geïnterviewde initiatieven

- Aanloophuis De Steiger, Alkmaar
- Inloophuis Schothorst, Amersfoort
- Stichting Drugspastoraat Amsterdam
- Kerk en Buurtwerk Amsterdam-Noord
- Stichting Kruispunt, Arnhem
- Open Huis, Assen
- Het Annahuis, Diaconaal Centrum Breda
- Pastoraal uitzendbureau, Den Bosch
- Straatpastoraat Den Bosch
- Diaconaal Centrum Eindhoven
- Oecumenisch Citypastoraat, Enschede
- Inloophuis Oase, Goes
- De Open Hof, Groningen
- Inloophuis 't Trefpunt, Huizen
- Aanloophuis, Leeuwarden
- Inloophuis het Annahonk, Raalte
- Kerkelijk Buurtwerk Lombardijen, Rotterdam
- Goede Vrienden, maatjesproject RK parochie St. Maarten-'t Zand Tilburg
- Oecumenisch Buurtpastoraat Geuzenwijk, Utrecht
- Inloophuis De Groene Luiken, Vlaardingen

Uitgave

Kerk in Actie
Postbus 456
3500 AL Utrecht
tel. (030) 880 14 56
info@kerkinactie.nl
www.kerkinactie.nl

Fotografie Jan van IJken

Utrecht, 2007